Ataç

Ataç kitabevinin aylık dergisi

20

Ataç
Ataç kitabevinin aylık dergisi

İKİNCİ YIL

SAYI : 20 CİLT : 2

1 ARALIK 1963

***

Sahibi :

ŞÜKRAN KURDAKUL

***

Yazı işlerini fiilen
idare eden :

Yaşar Egemen BERKÖZ

***

Bu sayıyı düzenliyen :
Şükran KURDAKUL

Her ayın ilk günü İstanbul'da yayınlanır ● Sayısı 100 kuruştur. ● Altı aylık abonesi 6 lira, yıllık abonesi on iki liradır ● Havaleler ATAÇ KİTABEVİ adına gönderilmelidir

***

● Dergiye gönderilen yazılar geri verilmez ● Yazı işleriyle ilgili konularda Çarşamba günleri 14 - 16 arasında kitabevine başvurulmalıdır : Ataç Kitabevi - Ankara Cad. 45 ●

***

İLÂN KOŞULLARI :
Arka kapak : Çift renk : 1250 T.L.
Arka kapak içi : 1000 T.L.
İç sahifeler : Santimi 15 T.L.

Dizgi ve baskı :
ERSA Matbaacılık Koll. Şti.
Türbedar Sokak Aydınlar han
Cağaloğlu - İstanbul

Baskı tarihi : 3/12/1963

DERGİMİZ BERAAT ETTİ

Dergimizin 8. sayısını hazırlayan istanbul Üniversitesi Fransız Filolojisi Doçentlerinden eleştirmen arkadaşımız Adnan BENK ile Yazı işleri Müdürümüz Afşar TİMUÇİN hakkında açılan dava, 28 Kasım 1963 günü BERAAT'la Sonuçlanmıştır.

Atatürk'ün Sosyalist öğreti karşısındaki durumunu inceleyen bu yazı daha önce Cumhuriyet gazetesinde yayımlanmıştır. Şükran Kurdakul'un gösterdiği belgelerin ışığında Sayın Doçentin ileri sürdüğü gerekçelerin serbestçe tartışılabilmesi için bir kez de biz yayımlıyoruz. DERGİ

ATATÜRK SOSYALİST DEĞİLDİ

Doç. Dr. Haydar KAZGAN

ATATÜRK'ün yeni Türk Devletinin kurucusu olarak sosyalist fikir ve yapı karşısındaki fikir ve davranışlarını konu etmek, yakın tarhimizin bilhassa fikir cereyanları ve iktisadî olaylarını ciddi bir şekilde ve ilmî açıdan ele alınmamuş bulunması dolayısiyle pek zor bir meseledir. Gerek Atatürk'ün hayatı ve gerek Cumhuriyet Türkiyesi'nin kuruluş tarihi hakkında şimdiye kadar olan yazılmış eserler böyle bir konuya mehaz teşkil edecek satırları ihtiva etmemektedirler, desek, yanlış bir şey söylemiş olacağımızı sanmıyoruz. Bu itibarla yazımızın ilmî bir değer taşımasına imkân olmadığını, fakat bununla beraber ilmî yola sürüklenebilecek bazı münakaşa ve mütalaalara yol açacağını zannediyoruz.

Atatürk'ün sosyalizm fikri ile ilk temaslarının kat'î tarihini tesbit etmeğe imkân yoktur. Hattâ Millî Mücadele senelerinde Rusyadan gelen yardım tekliflerine kadar bu konuyla ciddi bir şekilde ilgilenmediğini kabul etmek zorundayız. Zira Abdülhamid Türkiyesi içinde geçen Atatürk'ün gençlik yıllarındaki fikir hareketlerine bakacak olursak sosyalizm ne Avrupacılık ne de ileri Türkçülük hareketlerinde pek konu edilmiş değildir. Diğer taraftan, Jön Türklerin hareketi ise, yalnız Abdülhamid'in istibdadına karşı girişilmiş ve ekonomik hiçbir faktöre ve esasa dayanmıyan ve bu sebeple de sosyalizm ile dolaylı bir şekilde dahi alâkası olmıyan bir hareketten başka bir şey değildir. Avrupa'da sosyalist fikirlerin ve hareketlerin en kızgın olduğu bu devirde Le Play'cı Prens Sabahattin'in, üstadının fikirlerine kapılarak o zamanki Fransa için bile hayada kalmağa mahkûm olan doktrinlerini Türkiyeye getirmesi ve bu doktrinlerin aslında ciddi bir hareket haline gelmeğe başlıyan sosyalizmi yumuşatmak için ortaya atıldığının farkına varmaması çok gariptir.

İttihat ve Terakki Türkiye'sinde ise durum değişmez sayılamaz. O kadar ki sosyalizmin memleketimizde ilk anlayışı sayılabilecek emperyalizme karşı gelen düzen manâsı dahi daha ele alınmış değildir.

Nitekim bu parti programında, memleketi elli yıldan fazla bir zamandan beri sömürmekte olan yabancı sermayeile kurulmuş ve bilhassa ana sektörde faaliyet gösteren anonim şirketleri ve sair firmaları çoğaltmak ve böylece imparatorluğun iktisadî durumunu düzeltmek fikri hâkim görünmektedir. Yabancı sermaye ile kurulan sanayi o devirde sadece emeği değil, fakat zengini de dahil olmak üzere bütün memleketi sömürürken ve bu sömürme bir kısım devlet varidatının doğrudan doğruya bu şirketlere akmasına yegâne sebep olduğu halde, İttihat ve Terakki Partisi Osmanlı İmparatorluğunun tarihî azametine inanmış görünerek bu azamete uygun yatırım-

ların yabancılar tarafından memleketi sömürme pahasına dahi yapılmasına razı olmuştur. Nitekim bu yatırımların hiçbirinin neticesi alınmamış ve buna mukabil bu şirketlere verilen garantiler ve imtiyazların yükü devlet borçları olarak ödenmiştir.

Netice itibariyle denilebilir ki, Atatürk'ün yetişme çağında Türkiye'de sonradan kendisinin istiklâl mücadelesi süresince benimsediği sömürülmeğe karşı koyma fikri ile izah edebileceğimiz sosyalist hareket ve fikirlerin başlangıç noktasına dahi erişmiş bir ortam mevcut değildi, demek, doğrudur. İmparatorluğun sadece askerî bakımdan zayıfladığı için gerilediğini ve çökerse de bu sebepten çökeceğine inananlar bunun gerisindeki asıl sebebi maalesef düşünmemişlerdir. O kadar ki, Batı'daki «Hasta Adam» tâbirinin tarifinde barutu ve silâhı tükenmiş adam ibaresini kullanmak meselâ İttihat Terakkicilerin dayanak noktasını teşkil etmiştir. Bunun üzerinedir ki bu partinin yabancı sermaye ile yaptırmak istediği yatırımların hemen hepsinin askerî gayelere hizmet etmesi öngörülmüştür. Pek az düşünür bu devirde istihsâl mekanizmasından tamamen yoksun olan imparatorluğun yaşamak için herşeyden evvel bu mekanizmaya sahip olması gerektiğini söylemiştir. Batı'da Türk'lerin modern toplumların yaşama gücünü tayin eden istihsâl gücünden yoksun olduğunu iddia ederek İzmiri ve havalisini işgale hak kazanmak istiyen Venizelos'a cevap verirken dahi aydınlarımız bu gerçeği anlamamışlrdır. Anck zafer'den sonra Atatürk ilk defa olarak belki 200 senedenberi anlaşılmıyan bir hakikati açığa vurmuş ve bundan sonra iktisadî gücümüzü artırmak herşeyin önünde gelecektir demiştir.

İstiklâl Savaşı süresince emperyalizme karşı savaşmak bir fikir hareketi olarak ele alınırsa görülür ki burada da hâkim olan fikir yabancı sermaye ve bu sermayenin ardında veya önünde olan silâhlı milletlerle savaşmağa münhasır kalmaktadır. Sömürülen milletler sömürücüere karşı koyarak ve bu yolda kazanılacak zafer sömürmenin sonunu ilân edecektir, fikri aslında İstiklâl Savaşında ihtilâlci Rusya'dan gelen ve arkası olan fikirler olarak kabul edilmek lâzımdır. Ancak o günlerin Türkiye'sinde millî olan sermaye yoktur, sermaye sahibi de yoktur, hareket sadece dışarıya karşıdır. Bu itibarla Rusya'dan arkadan gelecek olan fikirler o günün içteki realitesi ile bağdaşmamaktadır. Durum bu bakımdan Rusya'nınkinden farklıdır. Rusyada ihtilâl, ilk olarak ve fikir olarak sermayenin sömürücülüğünü ortadan kaldırmak için yapılmıştır. Fakat harp halinde olmak dolayısiyle millî şuuru zedelememek lâzım gelmiş ve savaşın son kısmı ile ihtilâlin devamı emperyalizme karşı savaş şeklini almıştır. Harp bitince de kurulan rejim ilk tasarlanan şekle sokulmuştur. Oysa ki, Türkiye'de savaştan sonra kendi haline bırakılan memleket ekonomisi iç sermayenin teşekkülüne dahi imkân vermemiştir. Zira sermaye teşekkülünün, serbest bırakılan bir ekonomide hızının artması mevcut sermayenin geniş ölçüde emeği sömürmesi ile olur. O devirde Türkiye'de sermaye yoktur, hattâ sömürülecek sanayi işçisi de olduğu söylenemez. Bu itibarla 1930 larda devletçiliğe dönülmesi sosyalizm ilkelerine uygun olarak mevcudun devletleştirilmesi değil, fakat mevcut olmıyanın ihdası yani sosyal ve ferdi sermayenin kurulmasına teşebbüs şeklinde kabul edilmelidir. Bu itibarla Türkiye devletini kuran Atatürk'ün sosyalizm eğilimleri ve sosyalist düzenle ilgili tedbirleri ihtiyacın doğurduğu fakat doktriner olmıyan bir mana taşımaktadır. Kısacası, İstiklâl savaşı boyunca Rusya'dan çeşitli yardımıarla beraber gelen veya Türkiye'ye sokulmak istenen fikirler ile 1930 ların devletçiliği arasında şu veya bu şekilde bir bağ kurmak mümkün olmamaktadır. Bazı kimselerin zannettiği gibi bu devletçilik Rus modeli olmayıp Amerika ve Avrupa'da o yıllarda mevcut iktisadî buhrana karşı alınan tedbirlerin o devirde Türk ekonomisine adapte edilebilen yönlerine daha yakın görülmektedir.

İstiklâl Savaşı boyunca ilk olarak emperyalizme karşı koymak fikri ile Rusya'nın şark kapısından Türkiye'ye sokulan sosyalist ve hattâ komünist düzen anlayışının Atatürk tarafından benimsenmemiş olması yine Rusya'dan gelen herşeye açık kapı bırakamaması, bazı muhtemel neticelerin Atatürk'ün öngördüğü hedeflere aykırı

ATATÜRK DİYOR Kİ

● MİLLÎ BÜTÜNLÜĞÜMÜZCE BİZİ MAHVETMEK İSTİYEN EMPERYALİZME KARŞI VE BİZİ YUTMAK İSTİYEN KAPİTALİZME KARŞI MİLLÎ TOPLULUĞUMUZCA SAVAŞMAYI CÂİZ GÖREN BİR MESLEĞİ TAKİB EDEN İNSANLARIZ.

●

bulunması ile de izah edilebilir. Şöyle ki, Rusya'dan gelen herşeye kapılarını açmış olan bir Türkiye, daha doğrusu bir komünist Rusya ile Büyük Millet Mecisi hükûmetinin siyasî ve askerî ittifaka gitmesi İzmir'in bir kurtuluş mücadelesi olan Anadolu harbinin Rus cephesi de dahil olmak üzere ve tam bir doktrin kavgası şeklinde devamına yol açabilirdi. Nitekim müttefikler böyle bir Rus - Türk ittifakı ıhtimalini düşünerek asker dolu gemilerini Karadenizde bekletmişlerdir. İzmir alındıktan sonra Atatürk'ün Rusya ile ittifak kurup Trakya'ya da atlamasını bir ihtimal olarak düşünen müttefikler bu defa rejimlerini kurtarmak için bir savaşa razı olmaya mecburdular. Sosyalist fikirlerin geniş ölçüde ve süratle yayılmağa başladığı ve hattâ bazı yerlerde kanlı mücadelelere yol açtığı bir Avrupa'da, kendi memleketlerinde çok kritik bir duruma düşen müttefikler, Rus - Türk ittifakını fırsat bilerek bir taraftan kendi memleketlerinde bu fikirleri en kestirme yoldan susturmak ve diğer taraftan da kısa bir zamanda belki de hudutlarına dayanacak bir tehlikeyi hsmın en zayıf olduğu bir zamanda bertaraf etmeğe hazır bulunuyorlardı. Atatürk bunu bildiği için kazanılmış bir zaferi elden kaçırmamak için ne pahasına olursa olsun her türlü Rus taleplerini reddetmiş veya müttefiklere Rusya ile birlik olduğunu gösterecek herhangi bir fikir eğilimine kendini kaptırmamıştır. Zira ufak bir şüphe müttefiklerin İzmir'de muzaffer olarak savaşı bitirmiş Türk ordusuna yeniden saldırmalarına kâfi idi. Aslında zaten Lozan'da Atatürk'ün ve yeni hükûmetin sempati kazanmasında Atatürk'ün önseziş ile Rusya kapısını tâ o zaman kapatmış olmasının rolü büyüktür. Hattâ denebilir ki, Atatürk'ün bu önsezisi belki de Avrupa'yı komünist olmaktan kurtarmıştır. Fakat Atatürk o zaman bunu Avrupa'yı değil, Türkiye'yi kurtarmak için yapmıştır. Mamafih tarihin bu tarafı biraz karanlık, İzmir'de Atatürk'ün Fransız jenerali ile ne konuştuğunu bilmiyoruz. Atatürk'ün ağzından bize nakledilenler ise gizli kalmış şeyler olduğunu belli ediyor. Ama şurası muhakkak ki generalin karşısına Atatürk bir yoldaş olarak çıkmamıştır.

Görülüyor ki ne fikrî gelişme ve ne de olaylar Atatürk'ün sosyalizm doktrini ve düzeni ile bağdaşmış ve ona sempati duymuş bir lider olduğunu göstermemektedir. Ancak bu konuda aksi yönde bir iddiayı ileri sürecekler için de kapının açık bulunduğunu hemen söylemek isteriz.

ATATÜRK SOSYALİST DEĞİL MİDİR?

Şükran KURDAKUL

BUGÜNKÜ Türkiyeyi yaratan toplumsal değişimleri söz konusu ederken, kesin yargıların çoğu kez yanlış sonuçlara açık olduğu görülmemiş değildir. Tek bir belgenin bile aydınlığa çıkarmak istediğimiz konuda gerekli olacağı düşünüsü, kesin yargılara gitmekten alıkoymalı bizi. Hele «yakın tarihimizin bilhassa fikir cereyanları ve iktisadî olayları» nın bilim açısından ele alınmadığından yakınıyorsak, büsbütün..

Bilimsel bir değer taşımadığını bildiğimiz halde, bilimsel tartışmalara yol açabileceği umudu ile bile olsa «Atatürk Sosyalist değildi» biçiminde kesinlik örneği bir yargıyı yazımıza başlık yapmayı önliyecek nedenler vardır. Sonra Sosyalist öğretiye bağlanmadığını söylediğimiz Atatürk'ün hangi öğretiye inandığını sorarlar bizden. Sayın Dç. Dr. Haydar Kazgan - yazısında gördüğümüz gibi - kimi olaylara kırlangıç hızı değinerek çıkardığı sonuçlara bağlanmakta hiç sakınca görmemiş ama, bu kanılarla tarih gerçekleri de ayrı ayrı yanlarda kalmış. Atatürk'ün sosyalist olmadığı yargısına bizi de inandırmak için büyük önderin yetiştiği çağ içindeki ekonomik ve siyasal dalgalanışları yorumlarken örneğin.

Bu yorumlar yolu ile Sayın Kazgan'ın ulaştığı sonuçun tarih gerçeklerine aykırı düştüğünü göstermek için bizde bu yazıda Ata'nın yetiştiği çağ içindeki akımları gösteren kimi belgeler üstüne düşüncelerimizi sunacağız. Gelecek ay da Erzurum kongresine başkan seçildikten sonraki dönem içindeki Atatürk'ün kuram adamı olarak öğretileri karşısındaki durumunu..

Sayın Kazgan, yazısının birinci bölümünde Atatürk'ün yetişme çağındaki siyasal ve ekonomik olayları inceleyerek şu yargıya varmış:

«Sosyalist hareket ve fikirlerin başlangıç noktasına dahi erişmiş bir ortam Türkiye'de henüz mevcut değildir.. demek doğrudur.»

Bu yargıya dayanak olarak da Meşrutiyetin ilânından sonra büyük bir siyasal güç durumuna gelen İttihat ve Terakki iktidarının programı üzerinde durmakla yetinmesi 1908 - 1918 döneminin özelliklerini incelemede önemli eksikliklere yol açmıştır.

Yabancı sermaye ile sınırsız bir işbirliği amacını tek çıkar yol olarak kabul eden bu iktidara, karşı güçler belir midir? Emekçi halkın durumu nedir? İşçiler teşkilâtlanmış mıdır? 1910 da kurulan Sosyalist fırkasının hiç mi anlamı yoktur? İktidarın bu fırka ile ilişkileri nasıldır? Osmanlı sosyalistleri de «yabancı sermaye ile kurulmuş ve bilhassa ana sektörlerde faaliyet gösteren anonim şirketler vesair firmalar» karşısında İttihat ve Terakki'ye bağlı düşün ve siyasa adamları gibi mi durum almaktadırlar? Osmanlı Sosyalist fırkasının programı nedir?

Bütün bu sorular karşılıksız kaldığı için, Atatürk'ün yetiştiği çağın düşünsel ortamı da Sayın Kazgan'ın yazısında tarih gerçeklerine aykırı yorumlar olarak gözükmektedir.

OKUYALIM :

«Osmanlı Sosyalist fırkası 1910 da kurulmuş. Kurucuları İştirak gazetesi sahibi Hüseyin Hilmi, Sosyalist gazetesi sahibi Namık Hasan. İnsaniyet gazetesi sahibi İsmail Faik, Muahede gazetesi sahibi Pertev Tevfik.»

Türkiye'de Siyasi Partiler kitabında verdiği bu bilgiden hemen sonra Prof. Tarık Zafer Tunaya şöyle yazmaktadır : «Meşrutiyetin ilk günlerinden itibaren grevler, zamanın tabiri ile «tatili eşgal» hadiseleri daha 1908 de Fransız Les Temps gazetesi muhabirine Sosyalizm fikrinin Osmanlı İmparatorluğuna da nüfuz ettiğini bildirmek fırsatını vermiştir.»

Aynı eserde yayımlanan Osmanlı Sosyalist Fırkasının programında ise İttihat ve Terakki'nin yabancı şirketlere tanıdığı ayrıcalığa karşı «şimendiferler, bankalar, madenler, sigorta kumpanyalarının millileştirilmesi ile her türlü inhisarla refi» yazılmaktadır.

Çeşitli işkollarında çalışan işçilerin kurduğu «amele birlikleri» nın de İttihat ve Terakki iktidarının programının karşısında olduğu 13 Ağustos - 15 Eylül 1908 arası grevleriyle belli olmaktadır. Nitekim bu iktidar, önce Alman sermayedarların isteği üzerine Adliye Vekâletinde müşavirlik yapan Kont Ostrog'un teklif ettiği şekilde sendika kurma yasağını hükme bağlıyarak aynı zamanda grev özgürlüğünü kaldırmıştır. Sonra da «emniyet ve memleket asayişi noktai nazarlarından hükümetçe tehlikeli görülen - yani yabancı sermaye ile sınırsız bir işbirliği yapan İttihat ve Terakki iktidarınca - sosyalist klüplerin seddi kararlaştırılmış... ve Selânik, Galata sosyalist klüpleri kapatılmıştır. (1)

Gene Sayın Tarık Zafer Tunaya'nın değerli yapıtında daha sonra da Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist fırkasının kurulduğunu, Damat Ferit siyasetine karşı olan bu fırkanın Anadolu hareketini destekliyerek «İstanbul münevverleri arasında müşahade edilen irticai vaziyetin takbih edilerek «Terakki yolunda yapılacak mücadelede bütün emekçi sınıfın inkılâpçılarla sonuna kadar beraber» olacağının bildirildiğini okuyoruz.

Sayın Kazgan'ın ileri sürdüğü «sosyalizmin memleketimizde ilk anlayışı sayılabilecek, emperyalizme karşı gelen düzen manası dahi ele alınmış değildir» kanısı Atatürk'ün yetiştiği çağ incelendiği zaman doğru olmadığı görülüyor. İttihat ve Terakki'nin yönetici kadrosu, amaçları ne olursa olsun, kendilerini bir yandan dış kapitalizmin bir yandan da ona komisyonculuk eden iç kapitalizmin isteklerinden kurtaramamıştır.

Ama bu iktidara karşı çalışan sınıflardan ve onların öncüleri olan sosyalistlerden gelen tepki de uyanmaya başlıyan ulusal bilinçle birlikte, sınıf bilincinin de varlığını tanıtlar.

Nitekim, Osmanlı Ticaret odası gazetesi «yerli amelenin politika manevralarına kolaylıkla kapılacakları» gerekçesiyle «ecnebi ameleler derecelerinde taleplerde bulunmaları gayri caizdir..» diye yazarak grevler konusundaki anlayışını, dış kapitalizmin temsilcileriyle bağdaşır şekilde ifade etmiştir. (2)

Bu belgeler ışığında, Sayın Doç. Kazgan'ın Atatürk'ün yetişme çağı diye adlandırdığı İkinci Meşrutiyet döneminin şu özelliklerinin ortaya çıktığı söylenebilir: Yabancılarla işbirliğini sınırsız bir düzeye götürerek onlarla birlikte savaşa giren İttihat ve Terakki İktidarı vardır. Fakat bu iktidar karşısında, sonradan Atatürk'ün gerçekleştirdiği «yabancı şirketleri millileştirme» amacı etrafında birleşen sosyalist güçler de vardır.

Gelecek yazımızda öncü Atatürk'ün 1919 ile 1938 arasındaki eylemlerinin öğretiler karşısındaki durumunu çözümlemeye çalışacağız.

•

1 — **Lütfi ERİŞÇİ — İşçi Sınıfı Tarihi**

2 — **Kemal SÜLKER — Türkiye'de Sendikacılık**

Toplum ve Sanatçı

Behzat AY

DEMOKRASİ için demokrasi, konuşmuş olmak için konuşma nasıl gülünç bir şeyse, şu sanat için sanat diye direnenlerin tutumu da öylesine gülünç, öylesine tutarsız. Sanki sanatçı toplumun üstünde, daha doğrusu dışında bir yaratıkmış gibi, toplumla da ilişkisini kesecekmiş. Bizce sanat, insanlığın ilerlemesini, insanın özgürülğüne kavuşmasını, hayatın güzelleştirilmesini, yaşanası bir ortamın yaratılmasını sağlamak yolundaki yüce bir araçtır. Toplumsal yön sanatı güçsüz, tatsız eder şeklindeki yargıları kabul etmemiz gerçeklere yançizmek demektir. Salt biçime özenmek, özü unutmak bir sanatçı için bağışlanamıyacak bir durumdur. Hele de özü, bilmece duvarları arasında gizlemek, üç - beş kişi için sanat yapmak olur ki, bu toplumdan kopmak demektir. Halkı hesaba katmamak demektir. Bizde nasıl ki, Divan Edebiyatçıları üç - beş yüz kişinin çanak yalayıcılığını yaparak yazmışlarsa, halkı unutmuşlarsa; daha başka biçimler arkasında oyalananlar da sanatı fildişi kuleye çevirmektedirler. O Divan Edebiyatı ki, bugün okunmamaktadır. Lise öğrencileri not almak için bıkarak, sevmiyerek okumaktadırlar. Not aldıktan sonra yakmaktadırlar o kitapları. Derslerde okunmaları bile, salt Osmanlı anlayışı bir yönetimin sonucudur.

Bizde sanatçı kişioğlunun geleceğini düşünür. Gelecek uğrunda kavgalara bile katılır. Eğer bu yolda yazıyorsa bir yazar, ona sanatçı denmemeli midir? Denmez diyorlar. Pekiy, Gorki, John Steinbeck gibi yazarlara sanatçı diyemiyecek miyiz? Zehir gibi sanatçılar hem de.

Uzay gemilerinde kadın - erkek dünya çevresinde dolaşıyor... Ölenler diriliyor belirli bir zaman için... Bilimin böylesine başdönderici zaferleri şairleri duygulandırmamalı mıdır?

Bilim kuşkusuz bilim yapmak için değildir. Bilim, insanoğlunun acılarına, ezilmişliklerine, sömürülmelerine son vermek yolunda kullanılan bir araçtır. Sanatta böyle... Atomun insancıl amaçlar için kullanımasını, ve bunun sonucu insanların sağlayacağı yararları düşünüp duygulanmıyan sanatçı olabilir mi?

Toplumcu bir şairin bir kitabı üzerine, «bizim bön sosyalistler» diye sözaçmaya kalkıp, yazıyı ağzına yüzüne bulaştıran bir yazıcı, veya diyelim ki eleştirmen, yaşadığının farkında bile değildir. Adı yeni duyulmuş bir kadın şairin bir şiirini okumuştum Sosyal Adalet'in 2 Temmuz 1963 günlü sayısında. Beğenmiştim de. Bu şiir için de, eleştirmenlerimizin biri «şiirden çok enikonu bir makale» diye sözaçıyor.

Biz, şairlerimizin «KAVEL», «GECEKONDU» adlı şiir ktapları yayımlamalarını bile, salt toplumun sorunlarına açılan kapılar olarak görüyoruz. Şiirlerini okuduğumuzda da, özü kadar biçimlerinin de yetkin, kusursuz olduğu sonucuna varıyoruz.

Bütün bunları yazmamın nedeni, sanatçının toplumdan kopmasını bağışlayamadığımdan. Yoksa ben, bir eleştirmen değilim. Aldandığım yönler de olabilir. Fakat, sanatın, toplum sorunlarına yönelmesiyle güçsüzleşeceğini ileri sürenlerin tam olarak karşısındayım.

NÜKLEER

(Başkan Kennedy'nin anısına —

Geçtiler hep kaygılarla birer birer
Sonra yorgun düştüler
Üşüdüler yalnızlık denizlerinde
Üşüdüler korkuları ellerinde
Hiç bunca yoksul değildiler
Hiç bunca tükenmiş hiç

Bu eller kavgaların elleridir
Gergin memeleri sevmelere uzanan
Büyük kavgaların sabahlarında
Silâhını öper gibi gizlice
Öper şimdi incecik dudaklarından

Gözleri kapandıkça nükleeer sevişmeye
Toprak hazla gerinir ay yıkar ağaçları
Biraz ölüm acısı biraz da aşkla
Tırnakları kazıldıkça kazır toprağı

Seviştikçe bir fısıltı kulaklarında
Nükleer sevişme nükleer silâhsızlanma
Açlıkla başbaşa ölüme karşı
Yorgun duvarlarda derin sızlanma
Nükleer sevişme nükleer silâhsızlanma

Odalardan odalara ağlar çocuklar

Barış ninnileriyle uyur çocuklar
Söylendikçe ninniler büyür umutlar
Nükleer sevişme nükleer silâhsızlanma

A. Aydın HATİPOĞLU

DÖNÜŞ
(Franz Kafka)

Prag, 27 Mart

Ünlü yazarların elyazmalarına tutkumu bilen Praglı bir kitapçı, Franz Kafka-nın basılmamış bir öyküsünün taslağını gösterdi bana. Geçmiş zaman, Duruşmanın ingilizce çevirisini okumuştum: biraz sıkıntı vermişti bu bana, biraz da coşku. Bu yüzden, kitapçının istediği büyük parayı ödemeden önce elyazmasına — Almanca altı sayfa not — çabucak bir göz atmak istedim.

Dönüş — yukarda bu başlık var — Kafka'nın işlemeğe zaman bulamadığı ya da istek duymadığı bir öyküsünün çiziktiriliverilmiş taslağı. Bir sigortacı, Bay W.B., Bohemyaya bir iş yolculuğu yapmak istiyor ve genç karısını, Prag'dan yüz kilometre kadar uzak olan kırevinde yalnız bırakmak zorunda kalıyor. Üzgündür de bundan, çünkü yeni evlenmiştir, tutkundur karısına: Ama görev duygusu, kendi çıkarı gitmesini gerektiriyor. Yolculuk altı hafta sürecekken bir takım nedenler — Kafka söylemiyor bunları — yüzünden Bay W.B. evinden iki ay uzak kalıyor. Sonunda onca arzulanan dönüş günü gelip çatmıştır: akşama doğru bir telgrafla getirttiği arabanın beklediği, evine en yakın istasyona iniyor. İşlerinin iyi gitmesinden hoşnuttur Bay W.B., ama özellikle iyi ve güzel Maria'sını, bunca günden sonra yeniden kucaklamak düşüncesi sevindiriyor onu. En sonunda, bahçesinin tahta kapısına varmıştır işte; artık gece olmuştur; bahçıvan, elinde fener, karşı geliyor. Çevresine bakınıyor: hiç bir şey değişmemiştir, oysa her şey yeni gibi geliyor ona. Yaşlı, beyaz köpeği onu tanıyor, bin türlü maskaralık yapıyor; çocukluğunu görmüş yaşlı hizmetçi eşiktedir, gülümsüyor, hoş geldin diyor, ağır ve siyah yol gocuğunu çıkarmasına yardım ediyor.

— Ne var ne yok?
— Eskisi gibi, efendim.
— Ya, bayan?
— İşte iniyor.

Gerçekten, üst kata çıkan meşe ağacından merdivenden, Bay W. B. yi sevinçle selamlayan bir kadın iniyor. Oysa o, kadın yaklaşır yaklaşmaz, şaşırıyor birden, ve kucaklıyacağı yerde bir kelime söylemeden geriliyor. Üstünde dokuma bir giysi olan bu kadın onun Maria'sı değildir, karısı değildir. Maria bir güneyli gibi esmerdir, bunun saçları kül sarısı; Maria, orta boylu, toplucadır, bu uzun, ince ve zayıf. Gözleri de değişik: Onu kucaklamak isteyen yabancının gözleri çok açık mavi, nerdeyse boz, oysa Maria'nın yakıcı koyu gözleri bir yeni dünyalınınkiler gibidir.

Bu kadın da adıyla çağırıyor onu, okşayıcı bir sesle; yolculuğunun nasıl geçtiğini, sağlığını soruyor. Zorla, W.B. yi bir elinden yakalayıp yanına çekiyor, sıcak dudaklarıyla iki yanağından öpüyor. Yolcu konuşacak lâf bulamıyor; evine gireceğine bir düşler acununa girdiğine inanıyor artık, birisinin onu uyandırmasını istiyor. Ama, kadından başka, her şey yolundadır. Ev hep aynı, eşyalar bıraktıkları, valizlerini taşıyan bahçıvan bayanın emirlerini bekliyor; hizmetçi sanki Maria imiş gibi davranıyor; köpek bile havlıyarak etrafında dönüyor bayanına yaptığı gibi. Ne olmuştu öyleyse? Niçin ondan başka hiç kimse bu kadının, Maria'sı olmadığının farkına varmıyor.

Hep sessiz, yabancının peşinden tahta merdiveni çıktı, yatak odalarına kadar gitti Bay W. B.. Burda da her şey önceki gibiydi. İyi tanıdığı eşyalarıyla Maria'nın tuvalet masası hep aynıydı; Maria'nın giysileri asılıydı askılarda; onun, Bay W.B.

nin fotoğrafı karısının komodininin üstünde, her zamanki yerindeydi. Yeni Maria onu kucaklamak ve ağzından öpmek için şaşkınlığından yararlandı; kokusu da aynıydı, o keskin, yabansıl, iyi tanıdığı koku, vücut değişik de olsa.

— Yorgun musun? diye o zaman sordu kadın. Yemeğe inmeden biraz dinlenmek ister misin? Bana çok garip geldin, çok değişmiş. Seni bunca zamandır bekliyen benimle niçin böyle soğuksun? Kötü bir şey mi oldu? Kendini iyi hissetmiyor musun? Sevdiğin likörden bir yudum ister misin? Şişeyi burada sakladım hep, döneceğin zaman için...

— Bir şeye ihtiyacım yok dedi sonunda Bay W. B.. Yalnız biraz dinlenmek ve olanı düşünmek isterdim. Henüz anlıyamıyorum. Biraz yalnız bırakın beni.

— İstediğin gibi olsun diye tatlılıkla yanıtladı kadın. Yemek hazırlığına bakmak için mutfağa iniyorum. En çok sevdiğin yemekleri hazırlattım.

Bir elini sıktı, gülümsedi ve odadan çıktı. Bay W. B. soyunmadan yatağa uzandı; bir baş dönmesinin yaklaştığını duyuyordu çünkü. Kesin olarak anlıyamıyordu, nedir başına gelen bu işitilmemiş macera... Bocalayıp duruyor, doyurucu bir açıklama yapamıyordu. Ne olmuştu? İki ay uzakta kalmakla sevgili karısını tanıyamıyacak denli o mu değişmişti? Yoksa, Maria mı bu bir kaç hafta içinde, çevresinde hiç kimse farkına varmadan, azar azar, önceki halinden böylesine başka olmuştu? Yahut — daha da saçma ve korkunç önerme — gerçek Maria zorla kaçırılmış, belki öldürülmüş, hiç görmediği, ama belki onu seven bir kadın, hizmetçilerin de yardımıyla karısının yerini mi almıştı?

Bu varsayımlar aynı derecede temelsiz göründüler ona ve hepsini kafasından kovmayı denedi. Ama ne kadar düşünürse düşünsün, daha doğal ve inandırıcılarını bulamıyordu. Bay W.B. bir romantik değildi, Hoffmann'ın ve Poe'nun öykülerini sevimli de bulmazdı. Sonunda, sağ duyusu üstün geldi. Hiç bir şey olmamış gibi yapmıya ve hiç olmazsa görünüşte, bu anlaşılmaz duruma uymağa karar verdi. O yabancı kadını gerçekten Maria'sıymış gibi benimseyerek ve öyle davranarak bir güldürü oynıyacaktı. Belki, zaman geçtikçe, gözlemleri sonunda, gerçeği ortaya çıkarabilirdi. Bu çözüm heyecanını giderdi, ama düşüncelerindeki karmaşıklığı azaltmadı. Yeni Maria odaya girince Bay W.B. yataktan kalktı ve yeniden umutlandı.

Yarı gölgede «o» ymuş gibi göründü, bıraktığı gibi. Ama yalnız bir an: yabancıydı, «sahte».

Kendini tutmayı başardı ve koluna girdi. Şaşkınlıkla farkına vardı ki bu ince kumaşın altındaki yumuşak kol, Maria'nınkini anımsatıyordu; vicdanını sızlattı bu. Yeni gelin, sevgi dolu, ivecen, neşeli, nazik görünüyordu; önceki gibi. Denemek istediği yaşantı şimdi ona daha az güç, daha az korkunç geliyordu. Yemeğe birlikte indiler...

Kafka'nın taslağı burda birden kesiliyor; ve bu karanlık, karışık durumun, yazarın ender raslanan usundaki sonunu düşlemek olanaksız. Öykü bitmemiş de olsa, kitapçının istediği ikiyüz koronu sevinerek ödedim.

"GECE" nin Yaratıcısı Michelangelo Antonioni ile konuşma

Konuşmayı yapan: Michèle MANCEAUX
Çeviren : Ayşegül GÜNKUT

Solgun, sinirli görünüyor Antonioni. Filme başladığının tam otuz ikinci gecesi. Otuziki gecedir akşamın beşinden sabahın yedisine dek durup dinlenmeden çalışmışlar. Aynı bitkinlik oyuncularla teknik elemanların da yüzünde okunuyor. Filmin çekildiği yer Milâno yakınlarında, konu gereğince özel bir kır evi biçimine sokulmuş bir golf kulübü, karşılıklı bağlarını koparmak üzere olan iki insanın öyküsünü anlatan «La Notte» (Gece) de, yönetmen bir kez daha en sevdiği temaya dönüyor: İki kişi arasındaki ilişkiyi tüketen konuşamazlık.

Antonioni ününü «güç» bir yönetmen olarak yürütmek kaygısında değil; yapımcısını memnun etmek için bir çeşit mutlu son'a bağlıyor «Gece» yi. Ama bir umutsuzluk ustası Antonioni: bu yüzden filmin sonundaki barışma çabası beyaz perdenin bugüne değin yansıttığı en güçlü kucaklaşma sahnelerinden biri olmalı. Filmin anahtarı olan bu sahneyi her gün bir kaç dakikalık gün batışı ve gün ağarması süreleri boyunca parça parça çekiyor Antonioni.

Saat akşamın yedisi. Giyimleri ve makyajları hazır olan oyuncular beşten beri makinelerin yerleştirilmesini bekliyorlar. Herşey yerini buluyor sonunda. Moreau parkta yürümeye başlıyor; kamera izliyor onu. Gün ışığı gittikçe sönüyor: ancak bir iki çekimlik zamanları var...

Evin içine gelince; her çekimden sonra odadaki eşyaların, ışıkların yerlerini değiştirmek gerekiyor. İki çekim arasında, bu koca evde akvaryum içindeki balıklar örneği bir aşağı bir yukarı gezinen insanlar görürsünüz. Uzun bir gece bu; sabahın beşine doğru, koltuklardan birine çöreklenmiş yorgun hareketsiz bir kameracıya, uyuklayan bir berber kıza takılır ayaklarınız.

Antonioni'nin çektiği sahnede üç kişi var: Jeanne Moreau, Marcello Mastroianni, Monica Vitti. Onlar da bir akvaryum içindeymiş gibiler. Konuşmadan, yalnızca bakışları ve hareketleriyle anlaşarak baştan başa dolaşıyorlar odayı. Antonioni sahneyi bir bale gibi yönetiyor. Çeşitli yüzeylerde yer alan pencere camlarının birbirinden ayırdığı, sırt sırta konuşan oyuncular salt estetiğin çok ötelerine giden bir incelik, titizlikle yönetiliyorlar. Bütün ayrıntılara önem veriyor Antonioni: bir saç kıvrımını düzeltiyor; bir viski şişesinin etiketini kullanılmış gibi göstermek için koparıyor; bir havlu atıyor iskemlenin üstüne; baş erkek oyuncusuna boyun bağı seçmek için zaman harcıyor. Ama oyunculara duracakları yerleri, yapacakları hareketleri işaret etmekten ileri gitmiyor.

Nemli bir akşam. Işık kümeleri çevresinde pervaneler dolanıyor. Antonioni soğukkanlılıkla birer birer uzağa itiyor hepsini.

«Şimdi Jeanne, bütün bu yılların ağırlığı insanın omuzuna yükleniyor, diyeceksin. Yere çökeceksin. Sonra.» Hem Fransız'ca hem İtalyan'ca oynayan Moreau sigara üstüne sigara içiyor. Sessizlik yönetiyor geceyi uzun saatler boyunca...

Sabahın dört buçuğunda birdenbire soğuyor hava, giyinip bir kez daha parka çıktıklarında yorgun, hasta görünüyor hepsi. Çiğle ıslanan otlar pırıl pırıl parlıyor. Omuzları çıplak kara ipek giysisiyle Moreau Mastroianni'nin yanında oturuyor. Mastroianni öpüyor onu. Yere kumların üstüne çekiyor Moreau'yu.

Antonioni herkesin uzağa çekilmesini istiyor. Hiç yapmadığı bir şeyi yapıyor sonra: Sahnenin psikolojisini kısaca açıklıyor Moreau'ya; «Seni öper. Sen de onu öpersin. Ama korkunç bir acıma duyarsın içinde; onun için, kendin için, aşkınız için. Seni anladığını sanırsın; senin de onu anladığını. Ama uzun sürmez bu avuntu. Herşeyi düzeltmek için bir tek yol tanıyan tüm erkekler gibi sahip olmak ister sana. O zaman direnirsin, İstemezsin bunu.»

«Kamera!»

Antonioni yere eğilir onlarla birlikte. «Artık sevmiyorum seni,» der Moreau; «Hem sen de beni sevmiyorsun» «Konuşma» der Mastroianni gün ışığı göğe yayılırken.

«Basta cosi» der Antonioni «Kesin!»

● M. MANCEAUX — 1950'de ilk filminiz «Cronaca di un Amore» (Bir Aşkın Öyküsü) yi yaptığınız zaman otuzyedi yaşındaydınız. Ondan önce neler yaptığınızı ve sinema dünyasına nasıl girdiğinizi açıklar mısınız?

● ANTONIONI — Dingin, güzel bir kasaba olan Ferrara'da doğdum. Bologna Üniversitesini bitirdim. Oniki yaşımdan beri tiyatroya ilgi duyardım. Üniversitede bir öğrenci topluluğu kurduk. Pirandello'nun, Ibsen'in oyunlarını, bu arada kendi yazdığım çok kötü bir oyunu da sahneye koydum.

Kamera arkasına ilk olarak bir akıl hastahanesinde geçtim. Hastaları oldukları gibi gösteren bir gerçek hayat belgesi filmi yapmak istiyordum. Buna öyle direndim ki sonunda hastahane müdürü isteğime boyun eğdi. Hastaları yerleştirdik; kamerayı ayarladık. Herşey tamamdı. Hastalar en küçük bir güçlük bile çıkarmadılar. Işıkların yakılmasını söyledim; oda ışığa boğuluverdi. Hastalar bir an kımıldamadan kalakaldılar. Bugüne değin hiç bir oyuncunun yüzünde böylesine gerçek bir korku görmedim. Sonra ortalık karıştı. Bir tarih öncesi canavarıymışcasına kaçmaya çalıştılar ışıktan. Yüzleri korkunçlaşmıştı. Oysa gerçekte yılgıya kapılan bizdik. Öylesine donup kalmışız ki ışıkları söndürmek hiç birimizin aklına gelmedi. Neden sonra hastahane müdürü düşünebildi bunu. Işıkları söndürdük; yarı karanlıkta insan gövdeleri acı çekercesine kıvranıp duruyordu.

● MANCEAUX — Bu olay sizi film yapmak isteğinden döndürmeye yetmedi mi?

● ANTONIONI — Hiç bir zaman! Ama o sahne hiç gitmez gözümün önünden. O günlerde belki de hiç bilmeden neo - realizm sözü etmeye başladık. Savaştan sonra neo - realist filmler moda olunca hep bu hiç çekilmemiş belgesel filmi anımsadım.

1940 yılında 1942 de açılması gereken Uluslararası Sergi ile ilgili bir işte Romaya geldim. Sergi hiç bir zaman açılmadı. İşsiz, aç kaldım. Et çalacak duruma bile düştüm bir gün... Daha sonra «Cinema» dergisinin editörlüğünü yaptım. Uzun bir süre Rosselini, Carné, Visconti, De Santis gibi yönetmenlere asistanlık ettim. 1947 de ilk filmim olan «Gente del Po» yu çektim. Çok kesilmiş olmakla birlikte bu belgesel film, neo - realist belgesel filmlerin bir çeşit öncüsü oldu. O güne değin, İtalyan belgesel film yönetmenleri hep sanat yapıtlarını, turistik yerleri, cansız nesneleri çekmişlerdi. Bense denizcileri, balıkçıları, günlük yaşamı kısaca insanları çektim.

1948 de ikinci filmimi yaptım: sokak çöpçülerinin yaşamını anlatan bir belgesel film. Daha başka filmler de yaptım. Ama «Cronaca di un Amore» yi yapabilmem için gerekli parayı sağlayacak birini ancak 1950 de bulabildim.

● MANCEAUX — Çalışmalarınızda «Cronaca di un Amore» den bu yana bir gelişme oldu mu? Nereye yöneliyorsunuz?

● ANTONIONI — Çok güç bir soru bu. Film yapmak doğal bir şey benim için. Hem bir yönetmenin çalışma yolunu açıklaması ne derece aydınlatıcı olabilir ki! Benim söyliyeceklerim de bir anı, ya da bir ruh durumunu anlatmaktan öteye gidemez.

Bir filmi anlamak için yalnızca konunun kavranması yetmez bence. Başka birşeyler beklemeli insan bir filmden. Filmlerimin, hiç değilse en iyilerinin küçük bir ornak yanı var sanırım: bu günün yaşantıları içinde duyguların çözümlenmesi. «La Notte» bu çözümlemenin sonu olacak belki de. Bundan sonra başka bir yöne dönebilirim.

● MANCEAUX — Niçin yalnızca doğal dekor kullanıyorsunuz?

● ANTONİONİ: — Çok daha etkili bulduğum için. Doğal bir dekor, ne değin sınırlı olursa olsun, yönetmenin imgelemine birşeyler katar. Yapma bir dekor çoğu zaman, örneğin sahneye çok şey katabilecek doğal bir ışın demetinde bulunan gerçek niteliklerden yoksundur.

● MANCEAUX — Oyuncular sizce ne dereceye değin önemlidirler. Durumun gerektirdiği biçime girecek birer araç mı sayarsınız onları?

● ANTONİONİ — Oyuncular filmin en önemli ögeleridir. Ama tamamen yönetimim altında bulunmaları gerekir. Sınamalar sırasında oyunculara pek yaklaşmam. Benim için filmdeki yararları derecesinde değerlidirler. Yarattıkları karakterler üstünde ne düşündüğümü söylemem onlara. Onları kafalarından çok sinir ve içgüdüleri yoluyla yönetmeye çalışırım. Kendileri sezmeden kontrollarını yitirmelerini, istenen biçime sokulabilecek ham madde durumuna gelmelerini isterim. Bundan sonra yapılacak şey gerekli anlatım ve deyişleri birleştirmek. Bu sistemin en güç yanı da burası.

● MANCEAUX — Çoğu zaman amatör oyuncularla çalışıyorsunuz. İyi birer oyuncu olmaktan çok belirli bir takım karakterleri canlandırabilecekleri için mi seçiyorsunuz onları?

● ANTONİONİ — Evet, çoğu zaman. «La Notte» de ikinci derece rollerdeki oyuncuların çoğu ilk kez göründüler beyaz perdede. Çok başarılı oynuyorlar. Ama öte yanda, önemli karakterlerin yaratılması için usta oyuncular gerekli.

● MANCEAUX — Filmlerinizin kadın kahramanları genellikle özgür, ne yaptığını bilen, davranışlarını kendileri düzenliyen, sağlam kişiler. Oysa bu İtalyan'ların kadınlara karşı olan tutumunu yansıtmıyor. Kadınlar biraz daha boyun eğer olsalardı, erkekerle aralarındaki bağlar kopmıyacak mıydı demek istiyorsunuz?

● ANTONİONİ — Hayır! Kadın - erkek ilişkilerinin böylesine pamuk ipliğine bağlı olmasının nedeni bu değil. Alabildiğine değişen bu dünyada insan psikolojisi ve duygu ortamının değişmesini niçin garipseyelim?

● MANCEAUX — Erkek kahramanlarınızı güçsüz kişiler olarak mı görüyorsunuz?

● ANTONİONİ — Belki de. Önemli olan onların bir sinema karakteri olarak güçlü olmaları.

● MANCEAUX — Ama bu erkekler çoğu zaman sorumluluklarını bırakıp giden kişiler.

● ANTONİONİ — Birşeyi bırakıp giden insan aynı zamanda bir şeye inanan kimsedir.

● MANCEAUX — Ne olursa olsun kadın kahramanlarınıza daha anlayışlı davrandığınız kanısındayım. Erkek karakterlerinizden daha güçlü çiziyorsunuz onları.
Örneğin «Le Amiche» de erkeği bırakıp gitme kararını veren Clelia'dır.

● ANTONİONİ — Ama «L'Avventura» da kadın da en az erkek kadar güçsüz. Hem bu «güçsüz» sözcüğünün yerinde kullanılmadığı kanısındayım; bir çıkmazda yaşıyoruz. Bir an için savaşı yitirmiş olsak bile yine de bu çıkmazdan kurtulmaya çalışmak güçsüzlük müdür?

● MANCEAUX — «Le Amiche», Pavese'nin bir romanından alınmıştı. Bu çeşit uyarlamalar sizce sinemaya uygun mudur?

● ANTONİONİ — Öyle bir sorun yok ortada. Bir romanı film yapma açısından

Yoksullar

Yok
Yok kömür sızlar ayakları bir eski çulda
Amansız yaslanır omuzlarına kışlar
Yok ışık kör kandillerle süzülür gözleri
Buruşuklar eklenir yüz çizgilerine ard - arda
Derin çizgiler altında bir ağrı başlar
Yok ses ıssız bir uzantıda bakışlar
Suçsuz eller uzanır tanrıya açık
Bir küfür gibi geçer oysa saçaklardan rüzgâr
Yığınla acılar çöreklenir ocak başlarında
Yok yemek kurumuş ekmekleri ıslamak
Tuz - biber üstüne en güzel katıkla
Yok umut filiz yeşerecek mi dalda
Dallar gülecek mi bir ilk yaz
Yok umut kış birşeyler götürecek gibi buradan
Yok umut kuru soluklarda
Yok

Muharrem VAKAR

incelerken önemli olan konunun sinemaya kazandırabileceği yeniliklerdir. Anlatılan olayları yaşayan bir gerçek olarak alıp kendi amacınıza uygun olarak işlersiniz. Ben hiç bir zaman Pavese'nin romanına bağlı kalmaya zorlamadım kendimi.

● MANCEAUX — Hemen bütün İtalyan yönetmenlerinin filmlerinde gelip geçen bir din esintisi vardır. Sizde yok bu.

● ANTONİONİ — Sizce bu bir kusur mu yoksa üstünlük mü?

● MANCEAUX — Bir üstünlük bence.

● ANTONİONİ — Bana kalırsa, yabancılara İtalya'nın gerçek sorunları iyi anlatılmıyor. İtalya'da bir çeşit jansenism geleneği olduğunu bilmiyor kimse. Dünyacı bir sanatçı olduğum kadar yazın ve sinema alanında ekinsel bir geleneğe bağlı olduğum da gerçektir. Svevo ile Pavese dünyacı yazarlardı. Savaş öncesi sessiz İtalyan filmleri yine dünyacı bir görüşle çekilmişlerdi. Bu azınlık İtalya'da hep süregelmiştir. Kısacası, İtalyan sinemasında dünyacı bir sanatçı olarak nereden geldiği belirsiz bir yaratık değilim demek istiyorum. Günümüzün İtalyan sinemacılığında fırsatçılık bir alışkanlık haline gelmiştir. Ama gerçek sanatçıların içtenliğini yadsıyamam. Fellini, giderek Rosselini'nin filmlerinde katolikçe bir yurt özlemi vardır. De Sıca ile Zavattini'deyse dünyacı görüşün katı gerçekçiliğinden yoksun bir umut sezilir.

● MANÇEAUX — Filmlerinizin tümünde, hiç vazgeçemediğimiz bir tema var. İnsan bağlarının süreksizliği.

● ANTONİONİ — Bağlılık duygulara zincirlidir. Duygular gücünü yitirirse... Neyse bırakalım bunu şimdi. Konuşmaya yeni baştan girişmek istemiyorum.

Hasan Hüseyin Korkmazgil'e Sorular

Şükran KURDAKUL

1 — İlk şiirin hangi tarihte, hangi dergide yayımlandı?

● Ya 46, ya 47... Ama, hangi dergi olduğunu unuttum gitti. Sonra, 951 de DP geçti yayımlanmamış şiirlerimin üzerinden. Yıllarca sustum. Şiir olarak ilk şiirim 1959 şubatında «dost» dergisinde yayımlandı: «ağustos şiiri».

2 — Bugünkü şiir anlayışına geldkten sonra, estetik yönden kaygıların oldu mu? Bu kaygılar nelerdi?

● Soruyu pek anlıyamadım... Estetik yönden kaygısı olmıyan sanatçı, sanatçı olamaz bence. Konunun ön - plâna geçmesinden, «image» baskınından, yapı ve doku çürüklüğünden, salla - savur olmaktan, bütünlüğü sağlıyamamaktan, saçmaya düşmekten hep korkmuşumdur. Şiiri eskiten, bence, dilden çok, doku çürüklüğüdür. Hep yoklarım kendimi: «bu dille en güzel nasıl söyliyebilirim, nasıl boşalabilirim?» Şiir eskiten, çürüten öğeler bilinirse, şiiri kurtarmak kolaylaşır.

3 — Bir dergide çıkan bir konuşmada «ben toplumcu bir şairim» diyorsun. «Toplumcu şair» sözünden anladığın nedir?

● Toplumda emeğin en yüce değer olduğunu savunan, insanın insan tarafından sömürülmesine, insanın insana kulluğuna başkaldıran, insanlık onurunun ancak böyle kurtulabileceğine inanmış olan, kişilerin ve yığınların kafasında «insanca bir düzen» in özlemini uyandıran ve böylesi bir düzen için kişiye ve yığınlara direnme gücü, savaşma gücü veren şair, toplumcu şairdir. Sömürge düzeninde alışkanlıkların, tutuculukların, bağnazlıkların karşısındadır toplumcu şair. «Ben toplumcu şairim» demek yetmez elbet de... Bu, işin başıdır. Önemli olan, bu yolda sanat ürünleri koymaktır ortaya. Toplumcu estetiğe ancak bu ürünlerle varılabilir.

4 — Ahmet Muhip Dranas'ın şiirlerini sever misin? (Seversen hangilerini? Neden? Sevmezsen neden?)

● Dranas'taki tok sesi, sağlam yapıyı, öfkeyi, içtenliği, image'ların doyuruculuğunu severim. Ama şiirleri yok yanımda, şu anda. Hem, öyle inceleme konusu falan yapmış değilim Dranas'ı, bu bakımdan «şu şiirini severim» diyemem. Genel olarak severim Dranas'ı.

5 — Sana göre Cahit Külebi bireyci bir şair midir, toplumcu bir şair midir?

● Bence, bireycidir Külebi.

6 — Toplumcu olarak tanıdığın şairlerin adlarını verir misin, hangilerini ayırırsın bu şairlerden?

● Hemen aklıma gelenler şunlar : Arif Damar, Can Yücel, Metin Eloğlu, Ceyhun Atuf Kansu, Nazım Hikmet, Oktay Rıfat, Melih Cevdet, Behçet Necatigil, Orhan Veli, Ahmet Muhip Dranas, Şükran Kurdakul, Attilâ İlhan, Başaran, Edip Cansever, Ahmet Arif, Ömer Faruk Toprak, Ahmet Oktay, Tevfik Akdağ, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Turgut Uyar, Tahsin Saraç, A. Kadir... Ve daha...

Ama, bunların hepsine de yüzdeyüz toplumcu diyemem elbet de... Kimi şu yanıyla, kimi bu yanıyla toplumcu akımın içindedir.

7 — Türkiye İşçi Partisi'ne üye olmanın nedenlerini açıklar mısın?

● Biliyordum bunu soracağını... Peki, açıklıyayım: Türkiye İşçi Partisi'nin amacı benim amacıma uygun da, ondan üyesi oldum.

Bir de şu: toplumun mutluluğundan paylarını almak için çırpınan insanların arasında yaşıyorum kardeşim, onlardan kopamam. Kişi, dediğini yapmalı! Ben halkımın sosyal adalet içinde yaşamasını, mutlu olmasını mı istiyorum? O halde, bir sanatçı olarak, bunu en kısa zamanda gerçekleştirmek zorundayım. Nasıl, neyle olur bu? Ancak bi rörgüt içinde çalışarak, o örgütün gelişmesine yardımcı olarak...

8 — Bu ay yayımlanan şiir kitabına Kavel adını vermekteki amacın nedir?

● Bu adı ben değil, Şekibe Çelenk'le Halit Çelenk verdiler. Kavel Grevi'nden hemen sonra başladığım bir Kavel Destanı vardı elimde. Sonra yayımlamayı düşünüyordum. Çelenk'ler, «bu kitabının adı Kavel olsun» dediler. Hoşuma gitti ve Kavel oldu kitabın adı. Anlıyacağın, benim kitabın ad-babası Çelenk'lerdir!.. Amaç mı? Kavel Grevi, ülkemdeki en mutlu olaylardan biridir. Emeklerini korumak için 36 gün direnen emekçiler, aslında, ciltler dolusu söz söylemişlerdir bize!..

9 — Seni çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanan mizah hikâyelerinden Hüseyin Korkmazgil adı ile tanıyorlar. Şiirlerini yayımlarken adını Hasan Hüseyin olarak kullanmayı neden düşündün?

● Bak, bu da ilginç!.. Şiir adımın Hasan Hüseyin olmasını Salim Şengil istedi. 1958 sonlarında şiirlerimi «dost» a verdiğim zaman, Salim Şengil, «sen politik yazılar da yazıyorsun; istersen, şiir adın Hasan Hüseyin olsun» dedi, kabul ettim. Zaten göbek adım da Hasan Hüseyin'dir.

10 — Sana da sorayım: Türk devrim tarihinin oluşumunda sanatçının yeri ve önemi su götürmez. Böyle olduğu halde örgütlenmede hâlâ bir başarı gösterememiş olması sence nedendir?

● Nedeni şu: Acemistana yakın oluşumuz, bir. Bulgaristana komşu oluşumuz, iki. Zeytin - ekmek'e fit oluşumuz, üç. Devlet kapısından ekmek yiyişimiz, dört. Bizim hükümetlerin «örgüt» sözcüğünü pek çok sevmeleri, bu yüzden kendi tekellerinde tutmaları, beş. «Aman sen de..» kafası, altı.

Daha istiyor musun?

Ama, haksızlık etmiyelim kendimize! Bak, yavaş yavaş başlıyor işte örgütlenme.

●

"Sonsuz Barış" istiyen Filozof

IMMANUEL KANT

Emin Türk ELİÇİN

Paris'den gelen haberler Devrim kasırgasının dindiğini ve Fransız ulusunun engin sulara doğru yavaş yavaş yol aldığını göstermektedir. Sol çevreler üstündeki ağır baskı azalmış, burjuva sınıfı kendine güvenmiye ve egemenliğini pekitip düzenlemiye başlamıştır. Avrupa'nın prensleri ve devlet adamları geniş bir soluk alırken kıralcılarla hep eski rejimden yana olanlar bir karşı devrim denemesi yapacak kadar derlenip toplanmışlardır. Zaten hiç uslanmamış bulunan Vendee bölgesinde kıralcılık kavgaları büsbütün kızışmıştır. Gazeteler bir yandan Paris borsasının açıldığını bildirirken şehirdeki isyancı proleter elemanların iyice ezildiği ve solcu liderlerin öldürüldüğü yolunda haberler de verir. Bütün bu işaretlerden anlaşılır ki, Fransa burjuva düzenine kesin olarak dönmekte Jakoben komüncülüğünü arkada bırakmaktadır.

Oldukça rahat bir hürriyet havasından en koyu bir gericilik tepkisiyle çıkan Avrupa ülkesi, büyük devletlik basamağına yeni çıkan Prusya olmuştur. Humanist, Aydınlıkçı Büyük Friedrich'in yerine tahta çıkan yeğeni Friedrich Wilhelm II. (1744 — 1797) dar kafalı, bağnaz bir adamdır ve geleneksel düzene karşı olan herşeyden nefret etmektedir. Gerek kıral ve gerek hükümeti Büyük Devrimin Prusya'da hiçbir iz bırakmaması için ellerinden geleni yapmışlar, kafalara girmek için lisans istemiyen düşünceler bir yana, bunu başarmışlardır da. Özellikle Elbe doğusunda hâla irsi köleliğe ve toprak beğlerinin yargı yetkisine kadar giden koyu bir derebeğlik şekli yaşamaktadır. Bütün Prusya'da köylü, tıpkı ortaçağda olduğu gibi, şövalye çiflik ağasına el ve koşum angaryaları yapmak zorundadır. Evlenmesi ve yerinden kıpırdaması beğin iznine bağlıdır. Bağımlı köylünün çocukları bile şövalyenin uşağı ve kapıkulu olarak dünyaya gelmektedir. Beğlerin uşaklarını döğmeleri, hatta işkence etmeleri kanuna göre suç değildir. Subaylar ve devlet memurları yine yalnız aristokrat sınıftan seçilmekte, köylü kentli bütün halk sınıfları resmi ve siyasi hayattan büsbütün uzak tutulmaktadır. Ne var ki bu ağır hürriyetsizlik havası ülkenin doğusuna doğru gidildikçe daha az duyulmaktadır, çünkü buralarda geleneksel devlet ve hükümet düzenini hak vergisi sanan, hele toplumun bir başka türlüsü olabileceğini aklına bile getirmiyen dini - bütün, boynu bükük köylüler yaşamaktadır. Fransız hastalığına bulaşmış, aydınlıkçı fikirlerle tutuşmuş tek tük kişilerin üstesinden gelmek ise kolaydır. Avrupa'nın doğusu Devrim ocağına yalnız yer bakımından uzak değildir , oralardaki insanlar insan hakları ve kişisel özgürlük uğruna savaşa girişilmiş olduğunu bile duymamışlardır. Böyle iken dar kafalı ve bağnaz Prusya kıralı, doğu vilayetlerinde yaşıyan uyruklarının tahta sadakatlerinden ne büyük faydalar sağlanabileceğini bile anlıyacak durumda değildir. Açık fikirli kültür Bakanı Zedlitz'i atarak yerine sarayın din danışmanı ve uluslar arası bir «Din Buyrultusu» çıkarılmasının başlıca sorumlusu Wollner'i getirmiştir. Kıral her uyruğunda maskeli bir devrimci vehmediyorsa kültür Bakanı Wöllner de bilim adamlarında güzel yazı yazan Sankülotlar görüyordu. Öyle ki dürüstlüğü ve kırala bağlılığı herkesçe bilinen ağırbaşlı felsefe profesörü Immanuel Kant bile bu kuşkunun dışında kalamamış ve kültür bakanıyle bu yüzden çatışmak zorunda kalmıştı.

Teğmen Ludwig von Boyen Königsberg DOM kilisesi önündeki meydanda pekin ördeklerini ve saray havuzunda yüzen kuğuları yemliyerek oyalanıyordu. 24 yaşına uygun düşen askerce kıyaklığına rağmen hoppa ve çapkın bir genç değildi; Duygulu ve alımlı bir ruhu vardı. Son zamanlarda J.J. Rousseau'nun «Yeni Heloise» ini ve Goethe'nin «Werther» ini ağlıya ağlıya okumuş, bunun utanılacak birşey olduğunu aklına bile getirmemişti. O romantik çağda gönül, duygu, tabiat sevgisi herkesin mihrabında kurban sunmayı şeref saydığı kutsal kavramlardı.

Güvercin mavisi ya da rezeda yeşili setreleri, dar pantalonları, geniş kenarlı şapkalarıyle yanından geçip giden şehirliler duraklayıp bu şık subayı seyretmekten kendilerini alamıyorlardı. Kızlarla kolkola erler geçiyor, bağımlı (serf) köylülerin ufak midilli arabaları ve kibarlara özgü büyük Landolar Fransız caddesinin kaldırımlarında tıkır tıkır kilise alanına doğru gidiyorlardı. Sarayın önündeki pazar yerinden satıcıların çığlığı duyuluyordu.

Rusya ile birlikte Polonya'yı paylaşma savaşı başlıyalıberi Königsberg asker dolu idi. Büyük Devletlerin kurnaz kabineleri Fransa'daki devrim karışıklarından zavallı Polonya'yı paylaşmak için yararlanmışlardı. İkinci bölüşmede Prusya Danzig, Thorn, Posen ve güney Prusya'yı almış (1793), doymak bilmez Rus devi ise başta Ukrayna olmak üzere dört kat fazlasını yutmuştu. Talihsiz Polonya'nın Kosinsko komutasında yaptığı bir ayaklanma ülkenin üçüncü defa paylaşılmasına bahane sayılmıştı. Devrimci Fransa ile ivedi Basel anlaşmasını imzalıyan Prusya serbest kalan kıtalarıyle, Varşova'nın da içinde bulunduğu, geniş bir bölgeyi kendi toprağına katmış, Avusturya bat ıGaliçya'yı aşırmış, geriye ne kaldıysa onu da yine Rusya gövdeye indirmişti. Polonya böylece haritadan silinirken eski Rusların «Üçüncü Roma» dedikleri Moskovaya karşı Batının kalkanı aradan kalkmış oluyordu. Teğmen von Boyen görevi gereği sık sık Königsberg'e geliyordu, çünkü Prusya generali Guenther'in yaveri idi. Kabarık etekli robları, dar yelekleri ve görkemli saç tuvaletleriyle dadılarının ya da halayıklarının önünde salına salına alışverişe giden genç bayanların okşayıcı bakışları ile izlenerek' meydanı adımlıyan parlak ak üniformalı genç subayı tanıdık bir ses durdurdu: «Günaydın teğmen von Boyen! Hayrola, Königsberg'de ne arıyorsunuz? Yoksa yeniden üniversiteye mi yazıldınız». Yazık ki hayır, sayın Profesör! Kalemi kılıçla değiştirdiğim gündenberi Polonya'dan kopardığımız parçalarla Prusya'mızı büyütmiye çalışmaktayım.

Bu zat dersten çıkıp evine giden yaşlı Prof. Johann Gottfried Harre idi. Konuşa konuşa Fransız caddesine aşağı yürüdükleri sırada hoca eski öğrencisine alaycı bir gülümseme ile sordu: «Eğer yanılmıyorsam benim ve İmmanuel Kant'ın zeki öğrencisi kısa bir zaman önce hürriyet, insan hakları ve Fransız fikirleri için çoşkunluk gösterirdi. O haliyle bugünkü rolünü nasıl uzlaştırıyor acaba genç dostumuz? Yabancı bir halka zından bekçiliği görevini, hımmm?» Teğmen güler ve hocasının alaycı tonuna uyarak karşılık verir: «Bu bilmeceyi ben de çözemiyorum hocam. Nereye ve kime yöneleceğimizi hep şaşırdık galiba! Eski dünyayı mı tutsak, yoksa yeni bir dünya mı istesek? Goethe'nin «Hermann ve Dorothea» sını okurken şu beyitleri ezberlemiştim, bu duruma uysa gerek, izin verirseniz okuyayım:

Hani doğarken üstümüze yeni bir güneşin ilk ışınları,
Duyulurken konuşulduğu insan haklarından,
Çoşturucu özgürlükten, öğülesi eşitlikten
Nasıl havalanmıştı hani gönül kuşu
Çırpınmıştı daha serbest bir göğüste özliyerek nasıl
Daha arı bir yürek!

Polonya'da gönül hoşluğuyle jandarmalık ya da gardiyanlık etmediğimi bilmem bu beyitlerle dile getirebildim mi hocam?

«Dikkat, dikkat!» der bu defa Prof. ciddi bir tonla, «saygı değer hükümet makamları bu gibi sözlerden hiç hoşlanmaz ha! Büyük meslektaşımız Kant'ı bile bundan daha hafif sözler için sıygaya çektiler, azarladılar!»

— Evet, biz ta Varşovadan bunu duymuştuk. Bakan Wöllner Kant'ın «İnsanda iyilik ve kötülük ilkelerinin üstünlük savaşı» adlı yazısının BERLİN AYLIĞI dergisinde çıkmasına izin vermemiş de yazı ancak Jena'da yayımlanabilmiş, doğru mu?

— Doğru, ama hepsi okadar değil! Ve duyulmasından korkuyormuş gibi subayın koluna girip iyice yakıaşarak sözüne devam eder: durum çok daha fena azizim Boyen, çok daha fena! Kant'ın yine geçen güz BERLİN AYLIĞI'nda çıkan «Herşeyin sonu» yazısının kopardığı kıyameti duymamışsınız anlaşılan. Mert adam orada açıkça Wöllner'in puriten kilise yönetimine taşatıyor, hıristiyanlıktan bütün sevimlilik ve cana yakınlığın silinmek istenmesine çatıyor korku ve özel çıkara dayanan rejimin yakında sona ereceğini söylüyordu.

— Ne diyorsunuz Prof. Doğrusu Kant'dan bu yiğitliği beklemezdim! Bunu duymayışım o sırada Polonya içinde yürüyüş halinde bulunmamızdan ileri gelmiş olmalı.

— Hele arkasını dinleyin Boyen: 1 Ekim 1794 de Kanta haşin bir hükümet buyrultusu gönderdiler. Bunda Majestenin hoşnutsuzluğu bildiriliyor ve:

> **«Felsefeyi Kutsal Kitabın öğretilerini bozup aşağılatmak yolunda kötüye kullandığından, bunu özelleyin (Salt aklın sınırları içinde Din) yazısında pek ileri götürdüğünden dolayı, eğer Majestenin yüksek gazabını üstüne çekmek istemiyorsa, böyle ağır hatalardan sakınması gerektiği, aksi halde pek nahoş sonuçların doğabileceği » ihtar ediliyordu.**

— Daha bir yıl önce Kant'ın kürsüsü dibinde idim, der Boyen düşünceli düşünceli, ah o ne büyük, ne çığır açıcı kafadır! Bu Bakan bay Wöllner Almanya'nın yetiştirdiği bu en büyük filozofu susturmak cüretini nerden alıyor? O Kant ki ünü ve etkisi sınırlarımızı çoktan aşmış, SALT AKLIN ELEŞTİRİSİ (1781) ve PROLEGOMENA (1783) adlı kitapları ile saraylarda ve üniversitelerde baştacı olmuş, heryerde türeyen müritleri o fikirleri canla başla yayar olmuşlardır! Böyle derken gözümün önüne Prof. Schütz'ün şevkle okuduğum (Jena - Genel Literatür Gazetesi) ile Wieland'ın (Teutscher Merkur) u geliyor. Bu sonuncuda Rheinhold'ün (Kant felsefesi üstüne mektuplar) ı ile Schiller'in kaleminden (Musenalmanach) da okuduğum «İnsanın Estetik Eğitimi» yazılarına bayılmıştım. Bütün bunlarıdoğuran Kant'ın ruhudur, Kant bir çağbaşıdır... Hayır, hayır, onu susturmak kimsenin haddi değildir!

— Haddi ve hakkı değilse bile susturdular işte! Hem bundan sonra Königsberg'de bile ağzını açmıyacak. Kant büyük adam şüphesiz, ama yaşlı ve yorgun. Düşün biyol genç dostum. Belki yüz yıl sonra Almanya bir KANT yetiştirmiş olmakla öğünecek. Leibnitz - Wolff okulunu kapatmış, antik çağdanberi süregelen Naturalist - İdealist felsefe uçurumunu doldurmuş, dünyaya «kritik düşünmeyi öğretmiştir. Platon ve Bacon'danberi hiçkimse dünya görüşünde böyle bir devrim yapmamıştır. Ama sen gel de bütün bunları Prusya devlet kodamanlarına anlat bakalım! 1770 denberi aralıksız hocalık eden filozofa yıllık olarak verdikleri para topu topu 236 Talerden ibarettir. Yalnız karın doyurmıya yetmez. Hiç değilse adamı rahat bıraksalar ya? O da yok. Kant bu konuda şöyle yakınır:

> **«Büyüklük delisi küçük meslektaşların, aşırmacılığa tenezzül etmeden taktir ve mükâfatı gerçekten hakeden namuslu fikir adamlarına zorladıkları beğenilme ve alkışlanma yarışından hiç değilse şu Königsberg'de uzak kalabilseydin! » Magister Lindner'e mektuptan.**

— Bu yalnız üniversite çevrelerine ve Königsberge özgü bir kusur değil ki hocam, bundan orduda bile bol bol bulabilirsiniz. Talihin Büyük Friedrich'e hizmet şansı vermediği askerlere metelik veren yok. Subaşlarının, gösterişli komuta yerlerinin dağıtımında ölçü mekanik kıdem yanında gürültü ile belirtilen taht sadakati, dayısı olmak, soy imtiyazı taşımak... gibi şeylerdir. Ekselans Guenther bana sık sık bu

hallerden şikâyet eder ve böyle bir ordu ile Büyük Friedrich asla zaferlerini kazanamazdı, der.

Böyle meraklı konuşmalarla ta Altstâtter kilisesinin önüne, yani Kant'ın evi hizasına geldiklerini farkeden Prof. Harre arkadaşına bir teklif yapar, der ki: «Madem ki siz de Kant'ın bir öğrencisisiniz, onu ziyarete benimle birlikte pekâla gelebilirsiniz. Hadi, hadi sıkılmayın, bu bir fırsattır her zaman ele geçmez. Ben sizi tanıtırım, memnun olacağından da eminim. Kaldı ki koca bekâr sofrasında birkaç misafir bulunmasından daima hoşlanır. Bu konukların kimi tüccar ve ileri gelen memur, kimi de meslektaşları ve öğrencileridir. Kant kalabalık olmamak şartıyle insan yüzü görmekten, görüşüp konuşmaktan daima zevk almıştır. Ancak hayatının düzenini kimseye bozdurmaz. İhtiyar uşağı Lampe efendisini daima beşe çeyrek kala uyandırır ve o yataktan davranmadıkça dışarı çıkmaz. Tam beşte çalışma odasına geçen üstat iki bardak açık çayla bir pipo tütün içer ve hemen çalışmıya başlıyarak 7 ile 9 arasında vereceği derslerini hazırlar. Dersini verdikten sonra da asıl çalışma zamanı gelir. Bu çalışma saat onüçe çeyrek kalaya kadar sürer ve öğle yemeğine oturularak sona erer. Biz de tam zamanında gelmiş bulunuyoruz. Haydi bakalım talihinde nasıl bir yemek var?

KANT'ın 1784 de satın aldığı ev kilise meydanından sola sapan sessiz Prensesler caddesindedir. Zemin katında bir dinleyiciler salonu ile ihtiyar aşçı kadının dairesi vardır. Orta kat filozofun kendi dairesi ve kitaplığı olup çatı katında da emektar uşak Lampe oturmaktadır.

«Eve girilince öyle bir sessizlikle karşılaşılır ki, eğer yemek kokusu vuran açık mutfak ile havlıyan köpek ya da aşçı kadının sevgili kedisinin miyavlaması duyulmazsa insan boş bir eve girdiğini sanır. Merdiven çıkılınca sessiz sessiz sofra hazırlıyan hizmetçi görülür. Bu çıplak, gösterişsiz ve biraz da isli holden geçilip de daha büyücek bir daireye varıldığında yine gösterişsiz ama temiz badanalı bir misafir odasına girilmiş olur: bir sofa, keten kaplı bir hayli iskemle, içinde birkaç porselen kap gözüken camlı bir dolap, gümüş koleksiyonu ile yedek altınlarını saklıyan bir büro ve bir termometre... İşte ak duvarlar boyunca dizili bütün eşya! Hiç süssüz bir kapıdan geçilince filozofun çalışma odasına, Kant «Sanssouci'sine ulaşılır...»

Prof. Harre çalışma odasının yan tarafında asılı camlı bir çerçiveye işaret eder, orada on mısralık bir kutlama şiiri okunmaktadır. Bu ta 1770 de Kant'ın ordinarius olması dolayısıyle heyecanlanan öğrencilerinin hazırlayıp sevgili hocalarına sundukları bir armağandır.

«Ün ve şan tasasında olmıyan
Boş gurura boşveren
Kendi erdem öğretisine tıpatıp uygun
Bir hayat süren hocaya SAYGI!»

Boyen fısıldar: «Hocam böyle bir adam, çağımızın Sokrates'i nasıl susturulur, bir gerici Bakanı emrine nasıl boyun eğer? Ona dayanması, direnmesi için yalvarmalı, destek olmalı!»

Harre kır saçlı başını umutsuzlukla sallar: «Faydasız teğmenim! Kant dürüst ve yurttaşlık ödevine büyük değer veren bir adamdır. Her memur gibi sadakat yemini ettiği kırala susmak için söz vermiştir. Friedrich Wilhelm II yaşadıkça Kant sözünden dışarı çıkamaz!»

Prof. Harre kapıya yavaşça vurduğunda içerden şen ve dipdiri bir ses» Giriniz!» der.

«Odaya sessizlik ve sadelik hâkim. İki basbayağı masa, bir sofa, birkaç sandalya, özel çalışma koltuğu ve bir komodin. Bunlar arasında kalan boşluk — geçilerek doğru duvar baro — ve termometrelerinin önüne varılıyor. Ça-

ğın büyük düşünürü işte bu dekor içinde ve ağaçtan yapılmış döner koltuğu üstünde oturur, yönünü bir masaya, bir kapıya döner »

İmmanuel Kant misafirlerini karşılamak üzere yağa kalktığında ufak ve narin gövde yapısı belli olur, boyu beş kadem gelir gelmez. Hafif çökük göğsü büyükbaba biçimi bir dantel jabotla örtülü olup sırtında kadife bir fırak vardır. Sağ omuzdaki çarpıklık da kolayca farkedilmektedir. Bedenden gelen bu elverişsiz etkiler filozofun yüzüne bakınca derhal silinir: yumuşak bakışlar yüksek zekâ ve iyilik yansıtmakta, pudralı ve dulunlarda hafifçe dalgalı prukası açık ve yüksek bir alnı çerçivelemekte, ince ve zarif yüz çizgileri canlılık ve neşe belirtmektedir.

— Buyursunlar, benim sevgili dostum Harre! Sizinle birlikte yemek yemek beni çok memnun edecektir. Eski öğrencim Boyen'i yanınızda getirdiğinize ayrıca sevindim, teşekkür ederim.

Ve uzanıp zilin kordonunu çeker, bu sofranın hazırlanması için uşak Lampe'ye verilmiş bir imdir.

Sofraya oturulunca filozof büyük bir ciddilikle yemek duasını okur ve yaşlı Lampe töreni saygı ile izledikten sonra yemek kapıarını masanın üstüne yerleştirir. Bekâr filozof öğle yemeğini altmış üç yaşına kadar hep otel lokantasında yemişse de artık kocalık rahatsızlıkları arttığından eve büsbütün bağlanmış ve yemeği için bir aşçı kadın tutmuştur. Bugünkü yemek listesinde çorba, hardallı sığır eti ve Kant'ın sevdiği kızartma etli Teltow pancarı vardır. Riga'lı kitapçısı Hartknoch'un arasına yolladığı küçük havyar fıçısından da çarezi de ikram edilir. Bu arada Lampe renkli Bohemya bardaklarıyle Rhein şarabı sunar. Kant iştahla yemiye başlıyarak konuklarını da ayni şekilde davranmıya çağırır. Tatlı konuşmaları ve nükteleriyle sofra arkadaşlarını eğlendirmekle birlikte Polonya ve Fransadaki olaylarla yakından ilgilendiğini açıkça belli eder.

Konuşma daha çok iki profesör arasında geçtiğinden teğmen bir yandan onları dinlerken, bir yandan da ihtiyar filozofun yüzündeki şaşırtıcı canlılığı ve yalnız kendisine özgü içselliği hayranlıkla seyre dalmıştır. Böylesine çelimsiz ve arık bir vücuttan o dev gücünün fışkırması kolay inanılır şey değildir.

SALT aklın eleştirisi» adlı kitabında Kant ilk defa (1881) **bilmenin bilgisiyle ilgili** soruyu olanca derinlik ve genişliğiyle irdeleyip ortaya koymuştur: birşeyi gerçekten bildiğimizi ileri sürebilir miyiz, süremez miyiz? Gerçekten bildiğimizi kabul ettiğimiz yerde bu iş nasıl olmaktadır? O burada geleceğin her türlü sağın - bilimsel çalışmalarının temelini kurar. Gerçeğin ancak deneme ile bilinir olduğu Kant'dan sonra kafalara iyice yerleşmiştir. Ne var ki deney denilen şey yalnız nesnenin (eşyanın) sürekli bir duyumlanışı, yalnız görüş demek değildir, yani yalnız dışımızda bulunan etmenlerce belirlenmez; O ayni zamanda doğal zaman ve mekân tasarlarımız, yani içimizdeki öncel kategoriler ya da kavramlarca biçimlendirilen duygular ve algılar demektir. Şu halde nesneler (konular) ayrıca düşünceye de bağıdır.

Bu çözüm sürüncemeli iskolastik problemin, yani Realizm - Nominalizm çelişkisinin ortadan silinmesi değil midir?

Kaldı ki Kant'ın çalışmaları yalnız bilgi (marifet) teorisinde değil, etik alanında da çok yapıcı ve verimli olmuştur. O «pratik aklın eleştirisi» (1788) ile, çok dedikodusu yapılan «Salt aklın sınırları içinde din» (1793) kitaplarında moral tutum ve davranışı eşsiz bir incelik ve durulukla işlemiş ve belirtmiş bulunmaktadır.

Bu ufak tefek ve çelimsiz adam tüm etiko - filozofik esasların karşısına şu sade ve parlak kuralı dikmiştir. Bir davranışın etik değerinin başlıca ölçüsü gönülsel yönelimdir, niyettir! Bu yargıyı dıştan içe, bireyin gönlüne aktarmak demektir. İyi ahlakın tek ölçütü (kriteri) iyi - niyettir. Düşüncesi bu noktaya ulaşınca teğmen Boyen'in aklı Bakan Wöllner'in neden Kant'a düşman olduğunu daha iyi anlar. Geniş yürekli eski Bakan Zedlitz'in yerine getirilen bu dar kafalı ve sığı yürekli adam filozof Kant'ın insanlar için etik özgürlük istediğini anlamıyacak kadar da aptal değil-

dir elbet. Amerikalılarla Fransızlar nasıl yurttaşlık hürriyeti istiyorlarsa Kant da tıpkı öyle ahlâk ve vicdan hürriyeti istiyor, bu meydanda bir hakikat!

Çünkü Kant sorar: İyi - niyet nedir? Ve cevap verir: öyle davran ki, isteminin kuralı her zaman için genel bir yasama'nın kuralı olabilsin! Uyrukların özel sorum sahibi olmasını istemekten devlet hayatında (politikada) söz sahibi olmalarını istemek arasında ancak bir adım vardır.

Kant bukadarla da yetinmemiş, insanlar arasında moral yükümlerin sürekli ve dürüst bir şekilde yerine getirilmesinin mutluluk sağladığını, inanıp umdukları «Tanrının yer yüzü saltanatına» insanların ancak etik buyrukları ve gerekleri yerine getirmekle ve getirdikleri ölçüde yaklaşabileceklerini söylemiştir.

Kant'ın dinsel doğmalara karşı olduğunu çok iyi anlayan Bakan Wöllner ve bütün öteki gericiler Königsberg'li ihtiyar filozofun gerçek ve derin inancını, kırallığa sıkı bağılığını, gönlündeki yüceliği ve bütün öteki iyilik ve erdemleri, hele bir düşünür olarak büyüklüğünü taktir etmekten tamamıyle acizdirler.

Boyen'i pek dalgın gören Prof. Harre «Uyanık düş görür gibi duruyorsunuz bay teğmen, hiç değilse Polonya olayları üstüne bir iki söz söylemek istemez misiniz? Dosdoğru Varşova'dan geldiğinize göre haa?.» diye sorar.

Silkinip kendine gelen Boyen biraz şaşırıp kekeliyerek şöyle anlatmıya başlar: «Polonya'nın başına gelen felaket, halkının insanlık haklarını, güvenliğini sağlamaktan ibaret ödevini yerine getirmiyen her devletin başına gelecek bir felâkettir. Egemen zümreleri arasındaki geçimsizlik, toprak ağalarının kaba bencilliği ve halk yığınlarının barbarca ezilmesi Polonya devletini komşularının kolay haklanır bir kurbanı haline getirmişti. Polonya'da iyice inandım ki halkına özgürlük tanımıyan bir devlet hiçtir, haritada bir renk lekesinden başka birşey değildir.»

Boyen'i ilgi ile dinlemiş olan Kant onun kendi gözüne bakarak durakladığını görünce «iyi görmüşsünüz Boyen, nerde saltık bir rejim vardır ve halk poltik hayattan tamamıyle uzak tutulur,orada sıkışan hükümet halktan ciddi bir yardım bekliyemez. Halkı uyrukluktan yurttaşlığa eğitmek gerek diye onu yüreklendirdi ve Boyen şimdi daha rahat konuşmıya başladı:

— Polonya'da bu işe pek geç başlamışlar sayın Hocam, Krakau'da 1791 Anayasasıyle köleliği kaldırmayı düşündükleri zaman köylü beğlerini alkışlamadı, hele onlar için ölmiye hiç hevesi yoktu. Ülkenin bir kısmını ele geçiren Ruslar kendi kan emici efendilerinden daha insafsız olamazlardı. Hele Prusya askerlerinin ele geçirdiği yerlerde halk onları kurtarıcı gibi sevinçle karşıladı. Yabancı yayılganlar bile azıcık serbestlik getirmekte idiler.

Burada Prof. Harre söze karışıp Boyeni şöyle destekler: «durum yalnız Polonya'da mı öyle? Avrupanın öteki ülkeleri sanki daha mı iyi? Hele bir Robespier çıkıp ezilenleri ayaklanmıya çağırsın da gör!»

Sofrada soğukluğa sıra gelmiştir, ama Prof. Harre ardı arası gelmiyen savaşlara karşı giriştiği hücumları gittikçe ateşlenerek sürdürmektedir. Bu arada Voltaire-in «Savaşmak hakkı üzerine» adlı konuşmasından şu aktarmayı yapar:

> «Avrupa yalnız deliliğin ya da bulaşıcı hastalıkların saldırışına uğramaz ki! Kuduran bir devlet Bakanının yabancı bir devletin Bakanını ısırması da birkaç ayda 400 000 — 500 000 genç insanın kuduza tutulup telef olmasına yeter!»

Teğmen Boyen bu görüşe pek katılmaz görünür: «Bu hastalık dünya durdukça ortadan kalkmaz sanırım profesör; Biz insanlar sürekli barışı asla gerçekleştiremeyiz. Hamurumuz kavgadan yoğrulmuş ne fayda!»

Burada Kant uşağın yardımıyle sessizce ayağa kalkıp kitaplığının önüne gider ve Platon, Descartes, Hobbes, Leibniz, Lock, Hume ve başka filozoflara ait ciltler arasından elyazmalı bir risale çekerek teğmene döner: «Şimdi bu konu üstünde çalışıyorum. İlkelere ve iyi - niyetle dayanan bir duyuş ve düşünüşü dünyaya yaymak için ne yazık ki ömrüm yetmiyecek! Eh, ne yapalım, ben elimden geleni esirgemiye-

ceğim. Şimdi size bu çalışmalarla ilgili bir iki yer okuyacağım.»

Filozof İmmanuel Kant iskemlesini ışığa yanaştırarak akıl dolu başını bir kere daha dostlarına çevirir ve der ki: «Sizi uzun boylu yoracak değilim. Devletler arasında **sonsuz** barış idesi uğruna Piaton'ların, Leibniz'lerin çabasına ben de payımı katarak yazmıya hazırlandığım eser için bu giriş yazılarını kaleme almış bulunuyorum. Ancak şu noktaya işaret edeyim ki, bu yazılar benim bu konudaki ilk sözlerim değildir; Burada yaptığım 1784 de çıkan «Dünya yurttaşlığı yolunda bir genel tarih idesi» adlı risalemin biraz daha geliştirilip genişletilmesinden ibarettir.

O risalede demiştim ki, insan türü tarihini, ana çizgileriyle, doğa'nın **içrek** ve - yine ayni amaca yönelik olmak itibariyle, **dışrak** yetkinlikte bir devlet yasası meydana getirmek için uyguladığı gizli bir plan, bir tasar olarak görmek kaabildir; Öyle bir sosyal durum yaratmak ki, orada herkes yeteneklerini tüm insanlık ortamı içinde kolayca geliştirebilsin! Tarihte böyle bir gelişme amacı olmasaydı, birbirini kovalıyan kuşakların sonsuz çabası bir Sisyphos çabasından farklı olmazdı. Tarih ozaman ayni daire çevresi üstünde dönüp duran sonsuz bir anlamsızlık, bir hiçlik olur, dünyayı bir **hirduist** gibi artık hatırlanmıyan eski günahların kefaret yeri saymak gerekirdi. Sonsuz barış koşullarının burada üçüncü, ama teğmenimizi ilgilendirmesi bakımından birinci maddesi sürekli orduların ortadan kaldırılması üzerinedir. Bu yapılmadıkça ulusların gerçekten uygarlığa kavuştuğu iddia edilemez. Sürekli ordunun görevi sürekli savaş hazırlığı yapmak ve bu suretle öteki devletleri korku ve kuşku içinde tutmaktır. Asker sayısı ve donatım bakımından devletleri sınırsız ve sonuşsuz bir yarışmıya zorlıyarak masrafları öyle dayanılamaz hale getirirler ki barış sonunda savaştan daha pahalıya oturur ve onun için de ister istemez patlak verir. **Böyle ordu donatım** yarışından sakınılmaz bir şekilde saldırganlık savaşları doğar. Bu iddiadaki ataklığın derecesini kavramak için yükümlü askerliği ve sürekli orduyu icat eden ilk devletin, Büyük Friedrich'in babası zamanında Prusya olduğu hatırlansın!

Umulur ki savaş halinde ordu düşman ülkede yabancı halkların sırtından yaşar, kavga kendi öz toprağında olsa bile, yine olağanüstü tedbirler ve angaryalar sayesinde devlet bütçesinin yükünü hafifletir.»

BU militarizmin başlıca sebebi ve sorumlusu, Kant'a göre, Avrupa devletlerinin Asya, Afrika ve Amerika'ya yayılarak yağmacılık ve sömürgecilik uğruna kavgaay tutuşmuş olmalarıdır. Bizim kıtanın sözde incelmiş tüccar devletlerinin yabancı ülkeleer ve halklara karşı konukluğa yakışmaz tutum ve davranışları yine sözde barbar budunlarınkiyle kıyaslanırsa insan utançtan yerin dibine geçer. Keşfedildikleri sırada Afrika, Amerika toprakları, baharat adaları, Kap ülkesi vb. düpedüz boş yerler sayılmış, ilk ele geçirenin meşru malı kabul edilmiştir, yerliler sivri sinekler kadar hesaba katılmamıştır. Bütün bu marifetler sözde biricik hak dinin sahibi olan hıristiyan uluslarca yapılmıştır!»

Kant'ın fikrince bu emperyalist açgözlülük Avrupa devletlerinin oligarşik yapılarından ilerigelmekte, elde edilen yağma mallarının da yine yalnız oligarşilerin, yani bir avuç üst tabakanın tekeli altında kalmasına meydan vermektedir. Demokrasi gerçekleşse, yani halkın tümü politik hayata katılsaydı uluslar arası yağmadan elde edilen kazanç okadar az olurdu ki böylesine azgın tamah doğurmazdı. Halk özgürlüğü olsa ve devlet anayasaları cumhuriyet temeline dayansaydı barış sağlanmış olur, sürekli ordu beslemiye sebep kalmazdı. Halkın hükümet işlerini kontrol ettiği yerde savaşa başamak çok zor olurdu, çünkü karar gerçekten vuruşacak, ölecek insanların elinde olursa tarih artık kanla yazılmazdı. Şimdi bunun tam tersi olmakta, yani cumhuriyet olmıyan ve halkları yurttaş değil uyruk sıfatı taşıyan ülkelerde savaş açmak ya da açmamak devlet gücünü elinde tutanların keyfine kalmış bir iştir, çünkü saltık iktidar sahipleri savaşta birşey yitirmek şöyle dursun, belki daha

çok kazanacaklarından ve orduları vuruşturmaktan bir av partisiymişcesine zevk duyduklarından en küçük bahanelerle on uaçmaktan çekinmezler. Özel bir şekilde yetiştirilmiş diplomatlara efendileri için sonradan haklı bir sebep bulmak zor bir iş değildir.»

Burada söze karışan Prof. Harre alaycı bir gülüşle «Aman üstat, bu satırlarınız sakın devrim düşmanı karma hükümetin eline geçmesin, çok kızarlar ve size bir oyun ederler!» deyince Kant omuz silkerek «Bırak kızsınlar, hakikati söylemiye azimli dilimizi de bağlıyamazlar ya!» diye karşılık verir ve sözünedevamla: «Hiçbir barış antlaşmasında gelecekte yeni çatışmalara sebep olacak kayıtlar bulunmamalı, hiçbir devlet başka bir devletin yasasına, hükümet şekline (rejimine) karışmamalı.»

Bukez teğmen Boyen saygı ile hocanın sözünü keser: «Peki ama sayın hocam, bu dedikleriniz yerine gelse bile sonsuz bir barış düzeni kurulabileceğine gerçekten ınanıyor musunuz? Böyle bir dünya anayasasının garantisi ne olacaktır?»

— Yerinde bir soru. Bugün uluslar arasında barıştan çok savaş tabii durum gibi gözüktüğüne göre barış ancak yine insanlar eliyle ve herkesin uymıya mecbur olduğu bir kanunla, bir müeyyide ile sağlanabilir. Böyle bir kanunu ben şu üç noktada özetledim: 1) Kurucu anayasalar her devlette cumhuriyet temeline dayanmalıdır. 2) Uluslarüstü hukuk bağımsız devletlerin serbest anlaşmasıyle meydana gelecek bir Birlik elinde uygulanmalıdır, bunun için elbette bir dünya kuruluna, örgütüne ihtiyaç vardır. 3) Bireye, kişiye dünya yurttaşlığı hakkı tanınmalı ve bu hak ancak bir takım konukluk yükümleriyle sınırlanmış olmalıdır.

Burada ağırbaşlı Prof. Harre bile çoşar ve «Ne yüce düşünce» diye bağırır, «Fakat ingiliz Pope demiyor mu ki, en iyi hükümet en iyi yönetilendir? Ve dünyayı sistemler değil, insanlar yönetir, insanlar ise kötüdür?.»

— Doğru, geniş bir kuvvet temeline dayanmadıkça yapılacak en iyi kanunlar bir şeye yaramaz, çünkü uygulanamaz, gerçekleşemez. İşte onun içindir ki ben de bir **birleşmiş uluslar** organı öneriyorum.

Kant dostlarının yüzündeki kanmamışlığı farkedince sözüne şunu ekler: «Benim burada önerdiğim boş bir düşünce değildir, ancak o dünya tarihinin büyük ileri hamleleri bir gün gerçekleşecektir; Unutmıyalımki bu büyük hamleler arasındaki açıklık gittikçe kısalmaktadır. Ben insanlığın geleceğine inanıyorum!»

Teğmen Boyen bu gelecek üstüne bir an düşünür. Şu anda Avrupada nasıl bir gelecek hazırlanmaktadır? Onun kendi başına ne gelecektir? Büyük ve güçlü bir yurtta uzun ve sessiz bir garnizon hayatı mı, yoksa kavga gürültü, yaralanma ve ölme mi? Uluslar ve halklar nereye, hangi yöne gidiyor?

Kant bu düşünceleri teğmenin yüzünde sanki okumuştur. Biraz önceki ibaresini yorumlar gibi şöyle tekrarlar.

> **«İnsan türünün tarihi tabiatın gizli bir planının uygulanması gibi gözükür. Bu planın amacı iç, ve yine ayni amaca hizmet etmek üzere, dış yetkinlikte bir devlet düzeni (yasası) meydana getirmektir, öyle bir toplumsal durum yaratmak ki, tabiat ancak o koşullar altında insanoğlunun bütün yetkilerini geliştirebilir.»**

Kant, bütün gerici kuvvetlerin Fransız Büyük Devrimi karşısında yenildiğini gören yaşlı filozof bütün Avrupada cumhuriyetlerin doğmak üzre olduğunu sanıyor, köleliğe, sömürgenliğe düşman ve barışçı bir demokrasinin çok geçmeden hakim düzen haline geleceğini umuyordu. Hükümetin ödevi yetişip gelişmiye çalışan bireyi desteklemek, gücünü kötüye kullanmaksızın bütün topluma yararlı olmaktı.

İnsan salt amaç sayılmalı, onu kendisine yabancı amaçlar uğruna kötüye kullanmamalıdır, yoksa insanlık kavramına ve onuruna karşı ağır bir suç işlenmiş olur. Bu şu etik hayatın temeli olan salt buyruk (kategorik imperatif) un bir parçası olup

Ceyhun Can'ın Şiirleri

HAYLAZ SICAKLIĞI

Kendi şiirimi okuyorum bütün dünyanın masalını topladım şenliğime
Yağmur yağsa da yağmasa da değişmiyen bir gök var damımın üstünde
Geceyi bölmeye çalışıyorum tozlu kilimlerin üstüne uzatıp yatağımı
Hiç terkedemiyorum tütünün sararttığı parmaklarımın alışkanlığını
Yüreğimin acısını besliyorum damarlarımı dolaşan kanımın sıcaklığında
Senelerin yorgunluğunu tepeme çıkarıp beyaz çiçekler örüyorum saçımda
(Mor saksıların zamanı gelince içimin yine yeşereceğini biliyorum)
İki elim yakama yetmiyor hiç hesapta olmıyan işler çıkıyor kapıma
Aklımı yeniliyorum her gün bu yüzden alıştığım şeyler yok oluyor
Ağzı bağlı su durmadan damlıyor yere gök delinse kim bilir ne olur
Artık - eksik yaşamanın sonudur bu hep düzgün adım atamıyorum sokaklarda
Bir zehir tütüyor içimde karanlığı geçtikçe daha çok seçiyorum kendimi
Bir haylaz sıcaklığıdır bunca sene elimden tutup çiçekleri gezdirdiğim
Yorgun bir bekçinin her gün şafağı çalan düdük sesini kolluyorum

UYKU SERSEMİ

Kendimi soydukça ürküyorum ne var şu akşamda sanki
Tutup geceyi uzatıyorum yatağıma toprak diriliyor koynumda
Bir avuç böcek uyanıp kanımı geziniyor elimin aydınlığında
Başımı kaldırıp yağmurun uzandığı yorgun bir cama koyuyorum
Kendime en yakın olduğum zamanı açıyorum ıssız doğaya
En serin karanlıkta buz tutmuş böcekleri ısıtıyorum kanımda
Korkunun büyütemediği bir ayna tutuyorum toprağın derinliğine
Kendi ışığıma gidiyorum herkesin kendinden başkası olmadığı ülkede
Yüzlerce yılın koynunda bulduğum mavi boncuğu alıp boynuma takıyorum
Umut yollarını açıyorum elden ayaktan yoksun, kalmış yolculara
Kış gecelerine beyaz mumlar dikiyorum (öksüzüm üşürse bulsun diye beni)
En güzel yaşamayı kurdum artık yoksul sofralarının şenliğine gidiyorum
Zor olduğu kadar büyük bir kurtuluşa içimi döküyorum (hiç sakınmadan)
En ağır sancıları bile çekilmezliğin en uzak köşesine attım
Kendi keyfince büyüyen karanlıkta şaşkınlığımı gezdiriyorum

bunsuz din bile iki yüzlü bir oyun, bir aldatmacadan başka birşey olmaz. Kant eşitlik ister, ama bu eşitlik herkesin eşit şartlar içinde birbirinden farklı yeteneklerini geliştirmek içindir. Her çeşit doğum ve sınıf ayrıcalığını reddederek bunları İlkçağlarda zorla, zorbalıkla elde edilmiş üstünlüklere, haksız haklara bağlar. Devrimi devirmek yolunda birleşen gerici kara kuvvetlerin zafer naraları ortasında ve monarşik devletlerin en azmanında bu yetmişlik filozof yenilikten, yeni sosyal düzenden yana çıkıyor, kalemini demokrasi ve hürriyet savaşçılarının hizmetine veriyordu. Bu denli genç fikirler konuşan yaşlı ağızlara pek seyrek raslanırdı!

Çağdaş Afrika Şiiri

Çağdaş Afrika şiirinin geleneksel bir ezgi şiiri olduğu kolayca söylenebilir. Bu gün irili - ufaklı bütün Afrika uluslarının başındaki —çoğunluğu şair olan— politikacı ve aydınlar, yıllarca sürmüş özgürlük savaşının öyküsünü tek konu seçmişlerdir.

Pagan düzeninden, özgürlük şuurunun uyandığı, kişilik ve yön bulduğu yirminci yüzyıla kadar Afrika insanının ezilmiş yaşamını duyuran şiirlerin bazılarında, T.S. Eliot'a özenmiş biçimsel özellikler göze çarpar. Yeni Dalga şairleri adı verilen çağdaş şairlerin bazıları ise, kara insanın evrensel acısı yanısıra doğa Afrikasına da eğilirlerken; Patrice Lumumba adlı eski bir ölü şairin kişiliğinde, sömürgeciliğin kötülüklerini de anlatıyorlar. Hepsinin ortak özelliği, bağışlayıcılık ve insan sevgisidir.

Aşağıdaki şiirler, ünlü Amerika'lı zenci şair Langston HUGHES'in hazırladığı «Kara Afrika'dan Şiirler» adlı kitaptan alınmıştır.

Çeviriler: Coşkun Zengin

●

EBEMKUŞAKLARININ BİTTİĞİ YERDE

Ebemkuşaklarının bittiği yerde
Öyle bir yer bulacağız ki kardeşim
Bin türlü şarkıların söylenebildiği
Birlikte gideceğiz oraya kardeşim
Sen ve ben yani kara ve beyaz
Bir acılı şarkı duyacağız belki ilk önce
İlk önce anlamını bilmeyeceğiz
Tutup öğreneceğiz sen ve ben birlikte
Kara adamın türküsünü
Beyaz adamın türküsünü
Sen ve ben benzer müzikte
Benzer seslerde şarkılar söyliyeceğiz
Ebemkuşaklarının bittiği yerde.

Richard Rive

KARA ADAMIN TANRISI

Bizim Tanrımız en yüce Tanrı
Yadsımaya yetmez gücü kimsenin
Bizim Tanrımız en yüce Tanrı
En güçlü karanlık ve derin
Yüzyıllar boyunca varlığı bilinen
Esenlikler sunan bize
Bize ölümü getiren.
Rengi kara bizim Tanrımızın
Hor görülen bir Tanrıdır kimi yerde
Ama yol gösterir hep sevdiğince
Sevdiğince sunar mutluluğu
Kızmaya gelmez bizim Tanrımız.
Bizim Tanrımız en güçlü
En güçlü ve kapkara
Bütün Tanrılar gibi sever
Kana susar bazen Tanrımız.

Francis KOBINA

KARA EZGİLER

Ezgiler kapkara parıldar yüzünüzde
Ben diyorum: rengi kara gerçekte ezgilerin
Bütün karartısı odur güneşin
Her sabah yeni gelen günde
Bütün gecelerde ezgilerin rengi
Ah ezgiler sanki bir kara yüzlü şeytan
Ben diyorum; şeytanın karası yüzünüzde
Karalı, kararık, dumanlı.
Bebeğim diyor ki: babacığım
Şeker babacığım otur ve dinle
Senin kanındadır ezgiler
Rengi işlenmiş kara derine
Bütün kara anlamı senin için ezgilerin
Tutsaksın babacığım o kara ezgilere
Kapkarasın gelen günle her sabah
Senin karalığın anılır güneşte
Bütün gece boyunca hep seni görürüm
Oysa en tatlı kara sensin babacığım.

Bloke MODISANE

ADHIAMBO İÇİN

Bir yığın ses gelir kulağıma
Hani kaçıkların duyduğu cinsten
Ağaçlar konuşur ben duyarım
Büyücüler gibi anlarım sesten.
Ben gercekten kaçığım belki
Ben belki de büyücüyüm
Deliyim dedim ya belki
Sesler ayartmış beni çünkü
Geceyarılarından sesler koparmış beni
O ışıklı aydan o sessizlikten
Savurmuş beni dalga dalga
Köpük uçlarında benim.
Belkide büyücüyüm ben
Özsuyun sesini duyarım ağaçlarda
İçini okurum yaprakların
Ama yalvarı gücünü anarlar arada
Yitiren bilinmez çünkü o uzaklarda.
Ama ağaçlar ama sesler
Bir adla hecelenir bir biçimde
Kazılmış derin derin sessizliğe
Ay ışıltısında yürüyen odur
Odur denizlerle yönelen ülkelere.
Kaldırıp ellerimi duruyorum
O titrek ellerimi şöylece sıkıp
Şuramda bir çarpıntı anlatılmaz
Sallanır sallanır yüreğim
Sallanır sallanır yüreğim
Sevdiğim üstelik çevirmiş gözlerini.

Gabriel OKARA

Lâyiklik Konusunda

DERGİ

Yeni Ufuklar dergisinin Kasım 1963 sayısında Sabahattin Eyüboğlu'nun, Melih Cevdet Anday'ın, Emin Türk Eliçin'in din - bilim - lâyiklik konusunda yazıları var. Konuya başka başka açılardan bakan bu yazılarda günümüzün en önemli sorunu tartışılarak aydınlık sonuçlara varılıyor. Bilindiği gibi ülkemizde bilim ile din arasında ilk çatışmalar Tanzimatta başlamış ve 19 uncu yüzyıl aydını din'e bağlı kurumlarla birlikte bilime bağlı kurumların teessüsüne ancak ulaşabilmişlerdir. Tanzimat dönemi medresenin karşısında üniversite kafasının ilk çabasını yaratması bakımından ileri bir aşamadır elbet. Ama, Atatürk devrimi 1923 den sonra bu ikicil düzene son vererek ulusal kurumları (milli müesseseleri) dinin etkisinden kurtarmıştır. Modern devleti teokrasiden, çağdaş insanı iskolastiğin etkisinden kurtarma hamlesidir bu. Bu bakımdan Sayın Prof. Tarık Zafer Tunaya ile yaptığımız bir konuşmada açıkladığı gibi, (Ataç: Sayı 15):

«1950 den itibaren kültür ve eğitim politikası üzerinde yapılmış olan tahribat devletin kurulu düzenini tehlikeye koyacak kadar büyüktür. Oy istismarcılığının sonuçlarından biri de lâyık öğretimin yanında dini öğretimin lâyık bir devletle bağdaşamıyacak bir şekilde müesseseleşmesi olmuştur. Böylece Tanzimat ve hatta daha önceki devir geri getirilmiş ve öğretim politikasının tekrar ikicil bir temele dayandırılması yoluna gidilmiştir. Tekrar yeni bir «ilmiyye sınıfının» yaratılması anlamına gelen bu çaba Atatürk'ün yarattığı yeni devlet ülküsüne aykırı düştüğü gibi çağdaş devlet anlayışı ile de uzlaşamaz.»

Okurlarımıza Sabahattin Eyüboğlu, Melih Cevdet Anday, Emin Türk Eliçin'in yazılarından parçalar veriyoruz.

● **Lâyiklik dine karşı saygısızlık demek değildir derler. Doğrudur. Özgürlüğü seven başkalarının inancına karışmamalı. Doğrudur. Ama din bilime saygısızlık ettiği, bütün özgürlükleri kısıtladığı için doğdu lâyik okul. Bu okulun adamları, kandırılmış halkın duygularını hoşgörse bile, nasıl kandırmacılığa katılır, ya da katılır gibi görünürler? Kilisenin bunca bilim ve sanat adamına ettiklerini nasıl unutmuş olabilirler? Okul başka, kilise başkaymış. Bilim aklın susuzluğunu gideriyormuş, ama ruhun susuzluğunu gideremezmiş. İnsan pekâlâ hem bilimden hem dinden yana olabilirmiş. Bilginlerin bildiği başka, papazların bildikleri başkaymış. Onun için de din ahlâkı bilim ahlâkına engel değilmiş. Olacak şey mi bunlar? İki türlü bilgi, iki türlü okul, iki türlü ahlâk olur mu hiç? İnsanın aklı başka şeyi, ruhu başka şeyi özler mi hiç? Din, bilimin ta kendisi iken ahlâkın da ta kendisiymiş. Din adamları bilimden ayrıldıkları gün kendi tanrılarından da, ayrılmışlardır. Bilim nerdeyse tanrı da oradadır, cennet bezirgânlarının yanında değil. «Hakiki mürşit bilimdir» derken bunu söylemek istiyordu Atatürk de. Ama haklı ve mutlu bir zaferin meyvası olan lâyik Türk okullarına din derslerini sokanlar böyle düşünmüyorlardı: Onlara göre din elden gitti mi ahlâk da bozulacaktı. Halka, hele bizim halka tanrı korkusu gerekti. Bilim mürşit olamaz, olsa olsa mürşidin elinde bir silâh olabilirdi. Bize elektrik, uçak, motorlu tren fâlan getirebilirdi, ama bir inanç, bir ahlâk getiremezdi. Batının bile vazgeçemediği din eğitiminden vazgeçmek ne haddimizeydi bizim. Aslında bu düşünceler,**

Batı'da olduğu gibi, politikada ağır basan gerici güclere verilen ödünden doğuyordu. Ama bunları pir aşkına savunan sivri akıllılar, hattâ devrimciler de yok değildi. Sarıklılar arasında dua eden Atatürk'ün resmini gericiler de dağıttı halka, sözde ilericiler de. O resmin tek anlamı, halkın zamanla değişecek bir geleneğine bir devlet adamının gösterdiği saygıdır. Asıl Atatürk'se bilimden başka mürşit görmeyen, bilimin tek ahlâk kaynağı olmasını isteyendir.

Sabahattin EYÜBOĞLU

● Lâikliğin dinsizlik olmadığı sözü, doğruysa da, konuyu tam olarak açıklamaya, aydınlığa çıkarmaya pek de elverişli değildir sanırım. Çünkü lâiklik, dinsizlik değilse de, başka bir deyişle, dinli bir yurttaş da lâik olabilirse de, böyle bir düzen dinsizliği suçlamaz; böylece de ister istemez dınsizliğe özgürlük tanır. Dinlerine bağlı olanların bundan gocunmaları da yersizdir. Bilindiği gibi, Harunreşit'in gününde Arap başkentinde girişilen büyük çeviri hamaratlığı, yalnızca müslüman bilginler eliyle değil, öteki dinlerden olanlar, puta tapanlar ve giderek dinsizler eliyle de yürütülmüştür. Bu olayın bir din devleti içinde olup geçtiğini düşünmekte öğretici bir yan vardır. Toplumsal davranışlarımızı belirliyen yasalar ve töreler dışında, kimsenin vicdanını yoklamamak, lâik düzeni rahatça yürütmek için yeter. Sanırım böyle bir tutum, dinlerine bağlı olanları rahatsız etmemek gerekir. Bunun yanında, bilimsel bir ahlâk daha sağlamca yerleşmediğine göre, bilgisiz halk için dinsel inanışların lüzumlu olduğu inancı, o inanışları küçümsemek anlamından başka türlü yorumlanamaz. Kaldı ki, din devleti içinde yaşıyan toplumlar, kötülükler hiç de kökünden kazınmış değildir; tam tersi, devleti din temeline oturtmak, çoğu kez, kötülüklerin, gizli olarak rahatça yaşayıp gitmesini bile sağlamıştır.

Melih Cevdet ANDAY

●

KİTAP ELEŞTİRİSİ :

Kıraçlar

Demir ÖZLÜ

Sabri Altınel'in «Kıraçlar'ında ortaya koyduğu şiir alanı nasıl bir alandır? Onbir parçadan kurulu bu bütünsel şiiri yapan nedir?» Kıraçlar'dan söz ederken bu soruları sormak, yanıtlarını bulabilmeye çalışmak gerek. Çünkü Sabri Altınel'in «Kıraçlar'la dışlaştırdığı şiir alanı, yeni bir şiir alanıdır; nitelikce yeni; öte yandan bu şiiri yapan duyuş, şiirin yazılışı, kuruluşu da yenidir. Nitelikce yeni, çünkü yeni Türk şiirinde bu şiirin benzeri bir şiir olmadığı gibi, böylesi bir gelenek de yok. Şiir geleneksel şiirin mısra öğesine dayanmıyor; bir biçim, soyut bir biçim tasarımı üzerine de oturtulmuyor; kaynağını insanî bir içten - duyuştan alıyor, hep böylesi bir içten - duyuştan besleniyor. Baştan sona da tutarlı, aynı kaynaktan çıkan, şiirin bütününe yayılan karanlık bir alan ortaya koyuyor. Deformasyonlar, sözcüklerin anlam sapmaları biçimsel bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıyor, boşlukta da kalmıyor, şiirin bütününü yapan duyuşa bağlanıyor, böylece, sözcüğü geniş anlamda kullanırsak, bütün bu anlam sapmaları temeldeki öze bağlanıyor.

Sözcüğü geniş anlamda kullanırsak, diyorum, çünkü bu öz, bildiri biçiminde, ussal, düz - yazıya özgü bir öz değildir, şiirsel bir özdür, ancak, bu şiir biçiminde ortaya koyulabilen, başka türlü dışlaştırılıp, duyurulamıyacak bir özdür. Yazımın başında belirttiğim gibi bu öz, bir şiir alanı yaratıyor. Bu şiir alanına yaklaşıp, onu anlatmak için çeşitli bilgi dallarının terimleri kullanılabilir, başka alanların terimleriyle bu şiir alanı tanımlanmaya çalışılabilir, ama bu şiir alanı, kolayca düz - yazıyla betimlenebilecek ussal birkaç satıra indirgenemez. Çünkü bu özü yapan açıkca

ussal bir davranış değildir. Bu şiir alanını yapan içten - duyuşla içiçe girmiş bilinçtir. Şiirin karanlığı da buradan geliyor belki.

Bu şiiri yapan duyuş da yeni, mısralar, herbiri ayrı ayrı işlenmiş, hiçbirinden sözcük oynatmak elde değil. Ama şiir, mısra, ya da beyit işçiliğine dayanmıyor, dörtlüklere ya da altılıklara da dayanmıyor, duyuş temelden bütün şiire yayılıyor, uzun mısralı bir şiir alanı yaratıyor, bütünsel, karanlık, inişleri çıkışlarıyla, duygulanmalarını, heyecanlarını içinde saklayan, karanlıkla bezeyen bir şiir alanı. Bu bakımdan şiir ancak batı şiir geleneklerine bağlanabilir. Rimbaud, çağdaşları, ondan sonrakiler, bu şiirin geleneksel temellerinde yatmaktadırlar. «Kıraçlar» ı yapan duyuş da, yeni Türk şiirine özgü bir duyuş biçimi değil, iyice biçimsel olan şimdiki öteki denemelere de benzemiyor. Öteki biçimsel denemeler için (örneğin Altınel'in yaşıtı öteki şairlerin bir bölüğü için) şöyle bir genelleme yapılabilir. Biçimce değişmek isteği, yeni bir duyuşa yol açıyor gibi görünüyor ötekilerde. Ama yeni bir duyuş getiriyor mu? «Kıraçlar» daysa duyuş getiriyor biçimi, duyuşa zorunlu olarak uyan biçim şaşmaz yerini alıyor şiirde, böylece de biçime takılınıp kalınmıyor, hemen şiiri yapan duyuşla ilgi kuruyor kişi, rahata alışkın bilinçlerin ilgisini değil, şiirin, okuyanı kendine uyduran zor ilgisini. Kuruluşu duyuş, duyuşun taşıdığı öz, insansal anlam artığı zorluyor, davranış okuyanı kendine uyduruyor, ona kendi alanını zorluyor. Etken bir şiir bu, heyecan kendini kabul ettirmek için sözcükleri, düz - yazıdaki yerlerinden saptırıyor.

Çağrışımın şiiri yapan şeylerden biri olduğu bilinir. Orhan Veli'nin gerçek üstücülerden bir ölçüde etkilendiği, ama gerçek üstücü şiirler ortaya koymadığı, gerçek üstücülüğü eksik anladığı iyice belirgin olmuştur artık. Yeni şiirin yapıcılarından Orhan Veli eksik gerçek üstücülük anlayışına karşın, bizim şiir geleneğimizin dışında, usla kolay kavranabilen, açık, berrak bir çağrışımcılık getirmiştir gene de. Hemen her şiirde çağrışım bir yöntem olarak belirir. Diyeceğim, «Kıraçlar'da, çağrışımcılık daha da artıyor, çağrışım özgürleşiyor, otomatik yazışa bir ölçüde yaklaşıyor.

«Kıraçlar» ın nesnel gerçeklerden yola çıkarak, bu değin soyutlaşmasında, karanlıklaşmasında, nesnelin getirdiği duyuşun bu değin öznelleşmesinde, gene de nesnelle bağlantısını yitirmemesinde, batı şiirine yaraşır bir olgunluk buluyorum. Genel olarak şiir üzerinde konuşmanın güçlüğünü bilmiyor değilim, yapılagelenden ayrı, karanlık bir şiir üzerinde konuşmanın da güçlüğünü biliyorum. Ama ben bir yargıç olmaktan çok, bazı şeyleri açığa vurmak isteyen bir tanık olmak istedim, «Kıraçlar» ın ortaya koyduğu şiir alanını işaret etmek istedim.

KIRAÇLAR VII'den

Kıraç kıvrımlarında, kıraç kıvrımlarında; parçalanmış bir süre içinde, gözyaşlarının camkırıkları içinde,
Kemikler filizleniyor attıkları yerde, yaşamalı otlar. Işır yollarda izin.
Ah yürek vuruşların; gücün yapyalnız çığları - Ak ışıkta gene ısıtıcı anın,
Ah ölümle doğum arası, duyulmadık bir sevi, bir uğultuyla ölümsüz kaldın.

Kitaplar

MİLLİ MÜCADELE — I. Anadolu İhtilâli. Sabahattin Selek. Büyük boy: 320 sf. 10 lira. — İsteme adresi: Bateş Bayilik Teşkilâtı. İstanbul.

Sabahattin Selek, kitaba yazdığı önsözde diyor ki :

«Bu kitabın amacı, yalnız tarihe ışık tutmak, hizmet etmek değildir. Bilhassa Atatürkçülük anlayışının sitatik düzenden çıkarılması yolunda son zamanda gösterilen çabalara yardımcı olmak istedik. Ayrıca, çok küçük bazı detayları bile değerlendirmeye çalışarak, bugünkü politik çıkmazın düne bağlı nedenleri üzerinde durmak ve düşünmek amacını güttük.»

TOPRAKSIZLAR — Fikret Otyamın daha önce Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan röportajları. Yeditepe Yayınları. 71 sf. 3 lira.

BAŞGÖZ ETME ZAMANI — Mehmet Seyda'nın Hikâyeleri. Yeditepe Yayınları. 72 sf. 2 Lira.

GÜL YAKTI DUDAĞINI — Kemal Kaplancalı'nın şiirleri. Büyük boy: 200 sf. 5 Lira. İsteme adresi: Bateş Bayilik Teşkilâtı.

ATATÜRK ŞİİRLERİ YILLIĞI — M. Bahçeci - N. Ergen. Hatipoğlu Yayınları. 144 sf. 4 Lira. İsteme adresi : Köprübaşı cad. Erler sok. No. 6 - Eskişehir.

ATATÜRK SENDENİZ — Oğuz Kâzım Atok. 64 sf. 2 Lira. Hatipoğlu yayınları - Eskişehir.

ZALLAK İLE MALLAK - DEVLER ARASINDA BİR KIZ - ZANUŞAKLARI. Mevlut Kaplan'ın çocuklar için hazırladığı kitaplar. Fiatları 75 er kuruş. İsteme adresi : Mevlut Kaplan - İlk öğretim Müfettişi - İzmir.

BİLİMDEN YANA — Eleştirmen arkadaşımız Asım Bezirci'nin 1961 - 1962 - 1963 yıllarında çeşitli dergi ve gazetelerde yayımladığı yazılarını bir araya getiren bu kitap üç bölümde düzenlenmiş. Birinci bölümde Bilimden Yana, Şiirden Anlamak, Sanatçıyı Karşılamak, Şiir Kıralları adlı yazılar var. İkinci bölümde ise Sabahattin Eyüboğlu'nun Mavi ve Kara, Melih Cevdet Anday'ın Doğu - Batı, Suut Kemal Yetkin'in Düşün Payı, Memet Fuat'ın Düşünceye Saygı, Hüseyin Cöntürk'ün Çağının Şairi adlı kitaplarını eleştiren yazılar. Üçüncü bölümde de Eleştiri üzerine yazılar.

Oluş yayınevinin ilk kitabı olarak 4 liraya satılan Bilimden Yana'yı okurlarımıza salık veririz.

HAKSIZ YÖNETİME KARŞI — H. D. Thorean. Çeviren : Vedat Günyol. Büyük boy: 56 sf. 3 Lira. - Çan Yayınları - İstanbul.

FİLOZOFÇA DÜŞÜNCELER — Diderot. Çeviren : İsa Öztürk. 64 sf. 3 Lira. Çan Yayınları - İstanbul.

Kitabı dilimize çeviren İsa Öztürk diyor ki :

«Diderot, 18. yüzyılın öteki filozoflarından birçok bakımdan ayrılır. Toplumsal yeri Voltaire'inkinin altında, Rousseau'nunkinin üstündedir. Cenevre vatandaşının eserlerinde görülen ileri siyasal ve toplumsal düşüncelere, özgürlük özlemine onun eserlerinde rastlanmaz. Ama başka alanlarda Diderot, bilgisinin genişliği ve ilgi duyduğu konuların çeşitliliği ile bizi şaşırtır.

Edebiyat alanında Diderot, kendi alanından dışarı taşan, resim ve heykel sanatının edebiyatla ilintisini gösteren edebiyatçıların ilki olmuştur. Onun eleştirmeleri romantizmi ve 19. yüzyılın başlangıcında edebiyatı geniş ölçüde etkilemiştir. Sanat eleştirmecisi olarak Baudelare onun «Salonlar» ına çok şey borçludur.

Diderot aynı zamanda yüzyılının ilk romancılarından biridir. Gerçeğe uygun, özel hayatlarını yaşıyan ve güçlü bir kişilik gösteren roman kahramanları yaratmakla, Balzac'tn önce realizmi ve natüralizmi aşmıştır.

Diderot'nun filozofça düşüncelerinden birini yayımlıyoruz:

«Aşırı inanmakta ne kadar tehlike varsa, pek az inanmakta da o kadar tehlike vardır..»

o

Basında
ALEKSİ ZORBA

Nikos Kazancakis'in adını Nobel Edebiyat Armağanı adayı olarak duymuş, meraklanmıştım ilkin; bir iki yıl önce bir kitabevinden Fransızcasını istemiş, yazarın kitaplarının Türkiye'ye sokulmasının yasak olduğu cevabını almıştım; insanlar yasak edilen şeyleri daha çok merak ederler.

Nikos Kazancakis'in Ahmet Angın tarafından Yunancasından çevrilen «Aleksi Zorba» isimli eserini okudum. Rahat okunan, yazarın yarattığı şiirli havayı bozmayan bir çeviri. Asıl önemli olan, bu çapta bir eserin dilimize kazandırılması.

Çeviren, önsözünde Nikos Kazancakis üzerine etraflı bilgi veriyor. Hukuk öğrenimi yapmış, Paris'te filozof Bergson'un derslerine devam etmiş. Toplumsal konulara ve kişinin bu dünya, öteki dünya ile ilgili sorunlarına rahatça ve derince neşter vuruşunda, bu öğrenimlerin payı büyük olmalı.

Aleksi Zorba'da yazar, toplum kurallarından koparak, dinî inançları kutsal sayılan bazı kavramları hiçe sayarak, sadece insanları sevip onları kırmadan hayata büyük bir hırsla sarılmayı kişileştirmiştir.

Muzaffer HACIHASANOĞLU
VARLIK

●

Aleksi Zorba bir yunanlıdır. Trakyada doğmuş, türlü boyalara girmiş çıkmış, sonunda zengin. Kendini edebiyata ve felsefeye vermiş, Giritteki bir linyit madeni ocağını işletmeyi de, kitap yazma işinin yanında sırf lâf olsun diye yüklenen bir adamın - muhtemelen kitabın yazarının - yanına girmiştir. Ne var ki Aleksi Zorba öyle sıradan bir adam değildir. Akdeniz ikliminin tipik, ama tatlı serserilerinden biridir. Büyük yürekli bir insandır. Romanda, Zorba ile efendisinin Girit adasında, sözüm ona bir maden ocağı işleterek hayatlarını kazandıkları bir yılın hikâyesi anlatılmaktadır.

SONUÇ : Yunanistanın, ünü memleket sınırlarını aşmış en büyük yazarlarından olan ve 1885 de Giritte doğup, üniversitede hocalık, gazetecilik ve bir ara da Basın Bakanlığı yaptıktan sonra 1957 de Viyanada ölen Nikos Kazancakisin bir ara Nobel ödülü için bile aday gösterilen bu romanı, son yılların Türkiyede yayınlanan en güçlü romanlarından biridir. Ahmet Angının yunancadan büyük bir ustalık ve başarıyla dilimize kazandırdığı Aleksi Zorba, insanın içini ısıtan, insana insan olduğunu duyuran bir kitap olarak okunmaya değer. Günümüzde, Kazancakisin «Zorba» sını okumamayı bir noksanlık diye kabul ediyorum.

İlhami SOYSAL
AKİS

ATAÇ KİTABEVİ YAYINLARI

DÜŞLERİN ÖLÜMÜ. Tahsin Yücel - Türk Dil Kurumu armağanı -	2 lira
DUVAR. Jean - Paul Sartre - Çev. : Vedat Üretürk (Tükenmiştir)	»
DEĞİŞİM. Franz Kafka - Çev. : Vedat Günyol	»
İÇE KAPANIŞ. Charles Baudelaire - Haz. : Şükran Kurdakul	»
KORKUNUN PARMAKLARI. Muzaffer Buyrukçu	»
YENİ NİMETLER. André Gide - Çev. : Vedat Üretürk	»
KIRMIZI YAPRAKLAR. William Faulkner - Çev. : Ülkü Tamer	»
FELSEFE TARİHİ SÖZLÜĞÜ - Hatemi Senih Sarp (Milli Eğitim Bakanlığınca okullara salık verilmiştir.)	»
YANLIŞLIK. Albert Camus - Çev. : Ferid Edgü (Tükenmiştir)	»
VAROLUŞÇULUK - Jean - Paul Sartre - Çev. : Asım Bezirci (İkinci bas.)	»
ÇİVİ YAZISI. İlhan Berk	»
İNGİLİZ - AMERİKAN ŞİİRİ - Haz. : Bilge Umar (Ünlü İngiliz - Amerikan şairlerinin hayatları; eserlerinden örnekler)	»
ALIN TERİ. Jack London. - Çev. : Selma Kurdakul	»
MAVİ VE KARA - Sabahattin Eyüboğlu	»
ÇOK KAPILI ODA - Asım Bezirci	»
MÜTHİŞ ÇOCUKLAR - Jean Cocteau. Çev. : Vedat Üretürk	2 lira
MİTOLOGYADAN ÜNLÜ KİŞİLER. - Emel Dilman (Milli Eğitim Bakanlığınca okullara salık verilmiştir).	»
TAŞ ÇATLASA - Yaşar Kemal	3 lira
SAYGILI YOSMA. Jean - Paul Sartre - Çev. : Orhan Veli Kanık	2 lira
MİLENA'YA MEKTUPLAR. Franz Kafka - Çev. : Adalet Cimcoz	3 lira
DOĞU - BATI. Melih Cevdet Anday	3 lira
DİRİLEN ŞEHİR. Jules Romains - Çev. : Sabahattin Eyüboğlu (Resimler : Ferruh Doğan.)	2 lira
MEMLEKET ÖZLEMİ. Langston Hughes - Çev. : Necati Cumalı	2 lira
DÜŞÜŞ. Albert Camus - Çev. : Ferid Edgü	3 lira
BULANTI. Jean - Paul Sartre - Çev. : Selahattin Hilâv	6 lira
MİLENA'YA MEKTUPLAR. Franz Kafka - Çev.: Adalet Cimcoz (İkinci Cilt.)	3 lira

(Devamı arka sayfada)

Ataç Kitabevi Yayınları

SPLEEN DE PARIS - Paris Sıkıntısı - Charles Baudelaire	
Çev. : Tahsin Yücel	3 lira
BELÂ ÇİÇEĞİ - Attila İlhan	3 lira
KAPALI MUTLULUK - Dünya Şiirinden Seçmeler - Çev.: Coşkun Zengin	2 lira
SUSUZ YAZ - Necati Cumalı	4 lira
SISYPHE EFSANESİ. Albert Camus - Çev. : Tahsin Yücel	4 lira
YÜZ ÜNLÜ SENFONİ. Paul Grabbe - Çev. : Selma Kurdakul	5 lira
ÇAĞDAŞ ALMAN HİKÂYESİ — Haz. : Kâmuran Şipal	4 lira
HAYDARİ KAMPI - Themos Kornaros - Çev. : Nevzat Hatko	5 lira
Asım Bezirci - Hüseyin Cöntürk	
GÜNLERİN GETİRDİĞİ, GÜNLERİN GÖTÜRDÜĞÜ -	4 lira
KALPAKLILAR — Samim Kocagöz	7,5 lira
ÖLEN ADAM — D. H. Lawrence - Çev.: Bilge Karasu	2 lira
VOLTAIRE — Çev.: Suat Erginer	2 lira
GERGEDAN — E. Ionesco - Çev: Fikret Adil	3 lira
DİNAMİT — B. Traven - Çev : Adalet Cimcoz	3 lira
MİLENA'YA MEKTUPLAR — F. Kafka - Çev. : Adalet Cimcoz	
II. Baskı. İki cilt bir arada	6 lira
TERSİ VE YÜZÜ — Albert Camus - Çev. : Tahsin Yücel	3 lira
DOLUDİZGİN — Samim Kocagöz	7,5 lira
KURTLAR SOFRASI — Attilâ İlhan	7,5 lira
YAZ DÖNEMİ — Behçet Necatigil	2 lira
ALEKSİ ZORBA — Nikos Kazancakis - Çev.: Ahmet Angın	7,5 lira
SİYASET ÇARKI — Jean - Paul Sartre - Çev.: Güzin Sayar	3 lira
NİCE KAYGILARDAN SONRA — Şükran Kurdakul	2 lira
DÜNYADA HARP VARDI — Orhan Kemal	2 lira
BİR AÇIDAN — Mehmet Seyda	2 lira
KAVEL — Hasan Hüseyin	2 lira

BU AY ÇIKANLAR

SİNEKLER — J. Paul Sartre Çeviri: Tahsin Yücel	3 lira
BEN SANA MECBURUM — Attila İlhan - İkinci Baskı	3 lira

1 — Yayınlarımızdan satış fiatları ile 30 liralık kitap sipariş eden okurlarımız dergimize bir yıllık, 15 liralık kitap sipariş eden okurlarımız altı aylık abone kaydedilir.
Posta ücretleri tarafımızdan ödenerek, kitaplar taahhütlü olarak gönderilir. ÖDEMELİ SİPARİŞ KABUL EDİLMEZ. KİTAP ADLARI İLE BİRLİKTE ÜCRETLERİN POSTALANMASI GEREKİR.

2 — Abone indiriminden yararlanmak istemiyen okurlarımızın 15 liradan yukarı siparişlerine % 20 indirim yapılır. ÖDEMELİ SİPARİŞ KABUL EDİLMEZ. KİTAP ADLARI İLE BİRLİKTE ÜCRETİN POSTALANMASI GEREKİR.

3 — Yüzde yüz zam gören posta ücretleri karşısında yapmak zorunda kaldığımız bu değişiklikleri okurlarımızın anlayışla karşılıyacağını umuyoruz. Bizden tek kitap istiyen okurlarımızın pul göndermelerini rica ederiz.

100 KURUŞ